

၀၈
၁၄၆၈၅
၇.၁

ရတနာတော်တော်

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

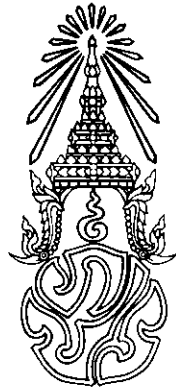
3961116431

วันที่ ๑๙ / ๑๑ / ๒๕๖๓
เลขทะเบียน ๘๘๘๘ ๘๘๘
เลขหมู่ ๐๘
๕๔๕๕๗

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ

พระราชประวัติ
สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่๗

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานประชาชน
ในงานพระบรมศพ
สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗
ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง
วันที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๖๔

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ๙ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงพระอนุสรณ์ ถึง สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ซึ่งเสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานพระบรมศพไว้ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานถวายเป็นลำดับมา บัดนี้ ถึงวาระอันควรที่จะได้ทำการถวายพระเพลิงพระบรมศพเป็นอวสานแห่งการพระราชกุศล จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง ตามแบบอย่างโบราณราชประเพณี แล้วมีพระราชดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งให้สำนักพระราชเลขานุการรวบรวมพระฉายาลักษณ์ พระราชกรณียกิจ และพระราชประวัติของ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ เลือกสรรเรียบเรียงและจัดพิมพ์ขึ้น สำหรับพระราชทานเป็นที่ระลึกในงาน เพื่อเผยแพร่พระกิตติคุณที่ได้ทรงปฏิบัติบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเป็นคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่แผ่นดิน

ทรงพระราชอุทิศส่วนแห่งพระราชกุศล และผลอันจะพึงเกิดมีแต่เวทียาทานครั้งนี้แก่ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ผู้เสด็จสวรรคตไปแล้วนั้นทุกประการ

พระตำหนัก ภูพิงคราชนิเวศน์

๓๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์หนังสือ พระราชประวัติสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ที่พระราชทานประชาชน ที่มาถวายพระเพลิงพระบรมศพ ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง เมื่อวันอังคารที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๘ เพิ่มขึ้นอีกจำนวนหนึ่ง เพื่อพระราชทานผู้ที่ออกแรงทำงานสนองพระเดชพระคุณงานพระบรมศพ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันอังคารที่ ๒๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๔๗ เป็นพระธิดาองค์เดียวในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัตน์วิศิษฎ์ กับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาภาภรณ์ มีพระนามเดิมว่า หม่อมเจ้ารำไพพรรณี สวัสดิวัตน์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัตน์วิศิษฎ์ มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับเจ้าจอมมารดาเปี่ยม ในสกุลสุจริตกุล ซึ่งต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็น เจ้าคุณจอมมารดา ในรัชกาลที่ ๕ และได้รับการสถาปนาเป็น สมเด็จพระปิยมหาราชินีพระพันปีหลวง ในรัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัตน์วิศิษฎ์ มีพระเชษฐาและพระเชษฐภคินีร่วมพระมารดาเดียวกันดังนี้

๑. พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอุณากรรณอนันตนรไชย ประสูติเมื่อพุทธศักราช ๒๓๙๙ ทรงเป็นนายร้อยตรีทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ในพุทธศักราช ๒๔๑๗ พระชันษาได้เพียง ๑๘ ปี

๒. พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ประสูติเมื่อพุทธศักราช ๒๔๐๑ ต่อมาทรงได้รับการสถาปนาเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ทรงเป็นมหาอำมาตย์นายก ซึ่งเทียบเท่าจอมพลของฝ่ายทหาร ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศที่ยืนนานที่สุด ทรงเป็นสภานายกแห่งสภาการคลัง สิ้นพระชนม์ในพุทธศักราช ๒๔๖๖ พระชันษา ๖๖ ปี ทรงเป็นต้นราชสกุล เทวกุล

๓. พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ ประสูติเมื่อพุทธศักราช ๒๔๐๓ ทรงเป็นพระมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จถึงทิวงคตในพุทธศักราช ๒๔๒๓ พระชนมายุ ๒๑ พรรษา สมเด็จพระบรมราชสวามี ทรงสถาปนาพระศพขึ้นเป็น สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี อัครมเหสีประชาชนขนานพระนามว่า พระนางเรือล่ม เพราะเสด็จถึงทิวงคตเนื่องจากเรือที่ประทับล่มในแม่น้ำเจ้าพระยา อันเป็นเหตุการณ์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสลดพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง

๔. พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสว่างวัฒนา ประสูติเมื่อพุทธศักราช ๒๔๐๕ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาเป็น สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชเทวี ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาเป็น สมเด็จพระมาตุจฉาเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาเป็น สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ทรงเฉลิมพระนามาภิไธยเป็น สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เสด็จสวรรคตในรัชกาลปัจจุบันเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๘ พระชนมายุ ๙๓ พรรษา เป็นพระราชมารดาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระราชปิตุจฉา เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร และสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก

๕. พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี ประสูติเมื่อพุทธศักราช ๒๔๐๖ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาเป็น สมเด็จพระนางเจ้า พระอัครราชเทวี ต่อมาเมื่อทรงได้รับการสถาปนาเป็น ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ในเวลาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จต่างประเทศ จึงได้ทรงสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเฉลิมพระนามาภิไธยเป็น สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี เสด็จสวรรคตในพุทธศักราช ๒๔๖๒ พระชนมพรรษา ๕๗ พรรษา ทรงเป็นสมเด็จพระพันปีหลวงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

๖. พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ประสูติเมื่อพุทธศักราช ๒๔๐๘ เป็นพระราชโอรสพระองค์เดียวในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้เสด็จไปทรงศึกษาในต่างประเทศ โดยทรงศึกษาวิชากฎหมายจากประเทศอังกฤษ เมื่อเสด็จกลับมารับราชการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นกรรมการกรมพระนครบาล เป็นประมุขเสนาบดี กระ-

ทรงยุติธรรม ทรงจัดระบบราชการทรงวางนั้นให้เป็นแบบแผนด้วยพระวิริยะอุตสาหะ ภายหลังได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแต่ยังดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ออกไปจัดการให้ทรงเล่าเรียนวิชา ณ ประเทศอังกฤษ และประทับอยู่ประจำแนะนำราชการในสถานอัครราชทูตสยามถึงสามประเทศ จึงได้รับการสถาปนาเป็น กรมหมื่นสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลื่อนเป็นกรมหลวงสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ และเมื่อจัดระเบียบศาลฎีกาขึ้นใหม่ให้รวมเข้าอยู่ในกระทรวงยุติธรรม ก็ได้ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีศาลฎีกาเป็นองค์แรก ในพุทธศักราช ๒๔๖๖ ทรงได้รับการสถาปนาเลื่อนกรมขึ้นเป็นกรมพระ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเฉลิมพระเกียรติจาก พระเจ้าบรมวงศ์เธอเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เป็นกรณีพิเศษ สิ้นพระชนม์ในพุทธศักราช ๒๔๗๘ พระชันษา ๗๐ ปี ทรงเป็นต้นราชสกุล สวัสดิวัดน

ส่วนพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาภาพรณี พระมารดาในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ มีพระนามเดิมว่า หม่อมเจ้าอาภาพรณี คัคณางค์ เป็นพระธิดาในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร (พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าคัคณางค์ยุคล) พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเป็นอธิบดีศาลรับสั่งชำระความฎีกา ทรงเป็นข้าหลวงต่างพระองค์ประจำมณฑลอีสาน และทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ทรงเป็นต้นราชสกุล คัคณางค์ หม่อมเจ้าอาภาพรณีนั้นเคยอยู่ในพระราชสำนักสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ปฏิบัติราชการสนองพระเดชพระคุณเป็นที่ทรงพระเมตตามาแต่ก่อน และทรงมีอภัยยศอันดี มีมรรยาทสุภาพ สมเป็นกัลยาณีนารีรัตน์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงสถาปนาเป็น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาภาพรณี

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ เมื่อครั้งยังทรงเป็นหม่อมเจ้าหญิง และเจริญพระชันษาได้ ๒ ขวบ พระบิดาได้นำเข้าไปถวายตัวแด่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถตามราชประเพณีของ

เจ้านายสมัยก่อนที่ถวายตัวเข้าไปอยู่ในวังตั้งแต่พระชันษาได้ ๒ - ๓ ขวบ ซึ่งในระยะนั้นสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถประทับอยู่ที่พระตำหนัก สวนสี่ฤดู พระราชวังดุสิต หม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณีก็ได้ทรงเริ่มเรียน ก ข - ก กา ขณะประทับอยู่ ณ พระตำหนัก สวนสี่ฤดู พระราชวังดุสิต

ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตในวันที่ ๒๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๓ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับในพระบรมมหาราชวังตลอดระยะเวลางานพระราชพิธีพระบรมศพ ขณะนั้นหม่อมเจ้ารำไพพรรณีมีพระชันษา ๖ ปี ก็ได้ตามเสด็จพระราชดำเนินไปประทับในพระบรมมหาราชวังด้วย และได้เสด็จเข้าทรงศึกษาในโรงเรียนราชินีพร้อมด้วยหม่อมเจ้าเล็ก ๆ ทั้งหลาย วิชาที่ทรงศึกษาคือวิชาเลขและภาษาไทย โดยทรงศึกษาตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. การเดินทางไปโรงเรียนก็เสด็จโดยรถสองแถวของกรมรถยนต์หลวง ซึ่งเป็นรถใช้สอยธรรมดาของราชสำนักในขณะนั้น มีคุณ

ПОМНИТЕ РАССКАЗЫ

А. П. П. П.

Александр
Ваня
Александр
Ваня
Александр
Ваня
Александр
Ваня

แต่มาแก่งควมคุมดูแลไปจากวังหลวง นักเรียนสมัยนั้นยังมีเครื่องแบบ เจ้านายเล็ก ๆ จึงแต่งฉลองพระองค์ทรงผ้าลายเปลี่ยนสีไปตามวัน เสื้อเป็นผ้าดอกแบบเสื้อชั้นในคอสี-เหลืองมีลูกไม้ติดระบาย และที่ลูกไม้นั้นก็สอดโบว์สีตามวัน เอาไว้ด้วย

เมื่อเสร็จการพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานจากที่ประทับในพระบรมมหาราชวังไปประทับที่พระราชวังพญาไทซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักขึ้นใหม่ ได้ประทับ ณ พระราชวังแห่งนี้ เป็นการถาวรจนตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถทรงรักและทรงไว้วางพระราชหฤทัยในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ ซึ่งเป็นพระอนุชามาก เมื่อเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับ ณ สถานที่แห่งใดก็ตามมักจะโปรดเกล้าฯ ให้พระอนุชานั้นตามเสด็จพระราชดำเนินไปด้วยทุกครั้ง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ และพระชายา จึงได้ตามเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระราชวังพญาไท และประทับอยู่ที่ตำหนักโรงนาในบริเวณพระราชวังพญาไทนั้น ส่วนหม่อมเจ้ารำไพพรรณีเนื่องจากได้ถวายตัวอยู่ในพระบรมราชินูปถัมภ์แล้ว จึงประทับอยู่บนพระตำหนักที่ห้องชั้นล่างทางปีกตะวันตกของพระตำหนักฝ่ายในติดกับห้องเสวย

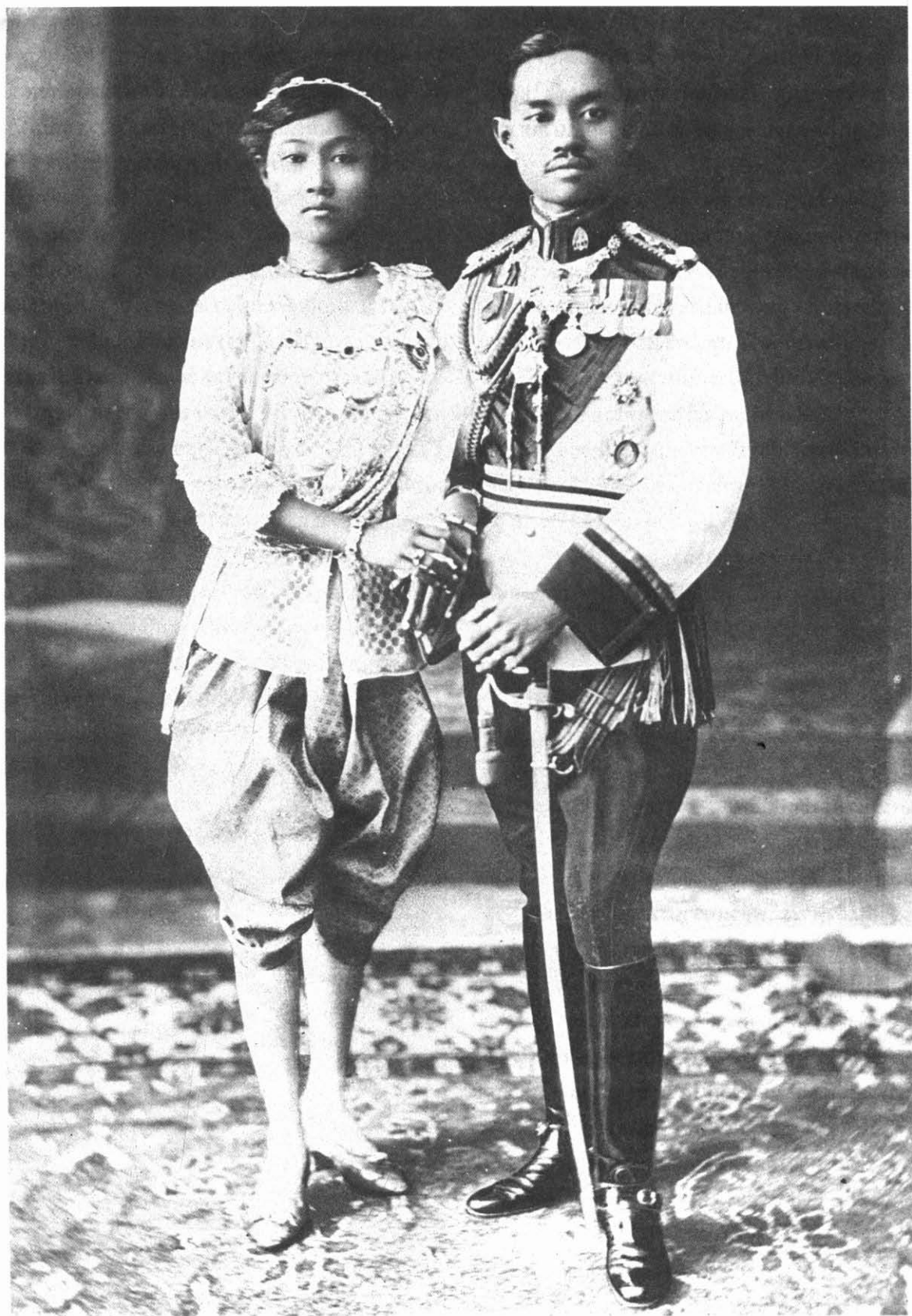
สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ต้องพระราชประสงค์ที่จะให้หม่อมเจ้ารำไพพรรณีได้อยู่เฝ้าถวายงานอย่างใกล้ชิด จึงโปรดเกล้าฯ ให้ครูจากโรงเรียนราชินี ซึ่งเป็นข้าหลวงเดิมมาถวายอักษรหม่อมเจ้ารำไพพรรณีที่พระตำหนัก โดยไม่ต้องเสด็จไปทรงศึกษาที่โรงเรียนราชินี แต่พอถึงเวลาสอบไล่ก็โปรดเกล้าฯ ให้เสด็จไปสอบที่โรงเรียน และในขณะที่ทรงศึกษาวิชาต่าง ๆ นั้น ก็ได้ทรงศึกษาวิชาภาษาอังกฤษด้วยเป็นพิเศษ และในกาลต่อมาก็ได้ทรงศึกษาด้วยพระองค์เองจนทรงมีความรู้อย่างกว้างขวาง

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ สมัยที่ทรงพระเยาว์นั้นเรียกขานพระนาม

ว่า “ท่านหญิงนา” พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงนิพนธ์หนังสือชื่อ เกิดวังปารุสก์ (เล่ม ๑ หน้า ๖๐) เล่าถึงที่มาของพระนามนี้ว่า “เพื่อนเล่นที่ข้าพเจ้ารักมากที่สุดเป็นหญิง และแก่กว่าข้าพเจ้าราวสามปี เป็นหม่อมเจ้าธิดาของเสด็จปู่สวัสดิ์ ทรงนามว่า รำไพพรรณี และเรียกกันในเวลานั้นว่า ท่านหญิงนา หม่อมเจ้าหญิงนั้นโดยมากจะเรียกกันว่า ท่านหญิงใหญ่ ท่านหญิงเล็ก ท่านหญิงน้อย ดังนี้เป็นต้น การถูกเรียกว่าท่านหญิงนา นั้น ผู้อ่านบางคนอาจจะเห็นว่าแปลก เรื่องราวเป็นเช่นนี้เมื่อเล็ก ๆ อยู่เป็นเด็กที่มีรูปร่างอ้วน จึงถูกล้อว่าเป็นเต่า สำหรับไทยเราการถูกเรียกว่าเต่าเมื่อเล็ก ๆ ไม่เป็นของเสียหาย แม้ทูลหม่อมลูกก็เคยถูกสมเด็จพระเจ้าเรียกว่าเต่า อย่างไรก็ดี เมื่อท่านหญิงนายังเล็ก ๆ อยู่ ได้ถูกถามว่า “อยากเป็นอะไร อยากเป็นเต่าทองหรือเต่านา” ท่านหญิงองค์เล็กได้ยิ้มและตอบว่า “อยากเป็นเต่านา” และก็ได้กลายเป็นท่านหญิงนาตั้งแต่นั้นมา”

เมื่อหม่อมเจ้ารำไพพรรณีมีพระชันษาได้ ๘ ปีเศษ และผ่านการพระราชพิธีเกศากันต์ (โกนจุก) แล้ว ก็ได้ทรงรู้จักคุ้นเคยกับ ร้อยโท สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ที่เมื่อทรงสำเร็จการศึกษาวิชาการทหารจากประเทศ

อังกฤษ และเสด็จนิวัติกรุงเทพมหานครแล้ว ได้เสด็จไปประทับที่พระราชวังพญาไทของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมราชชนนีเป็นครั้งแรก จึงได้ทรงรู้จักสนิทสนมคุ้นเคยกับพระญาติทั้งหลายทั้งชายหญิง และในบรรดาพระญาติที่เป็นหญิงนั้น สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกคัคคิเดชน กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ก็ต้องพระอภัยค้ายในหม่อมเจ้ารำไพพรรณีมากกว่าองค์อื่น ๆ จนในพุทธศักราช ๒๔๖๐ เมื่อสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกคัคคิเดชน กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ทรงพระผนวชและประทับจำพรรษา ณ พระตำหนักทรงพรต วัดบวรนิเวศวิหาร จนครบไตรมาส และทรงลาสิกขาแล้ว ก็ได้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่ามีพระเหตุภัยผูกพันในหม่อมเจ้ารำไพพรรณี ใครขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตที่จะเชกสมรสกับหม่อมเจ้ารำไพพรรณี ซึ่งเมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทรงรับเป็นพระราชธิดาของหม่อมเจ้ารำไพพรรณีต่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ แต่ยังทรงเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกอบพิธีอภิเษกสมรสพระราชทาน โดยมีพิธีขึ้นตำหนัก ณ วัดสุโขทัย สามเสน และพระราชพิธีอภิเษกสมรสที่พระที่นั่งวโรภาสพิมาน พระราชวังบางปะอิน นับว่าเป็นพิธีอภิเษกสมรสสายแรก หลังจากที่โปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการเชกสมรสแห่งเจ้านายในพระราชวงศ์พุทธศักราช ๒๔๖๑ ขึ้นใช้บังคับ กฎมณเฑียรบาลฉบับดังกล่าวนี้มีสาระสำคัญว่า เจ้านายในพระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป จะทำการเชกสมรสกับผู้ใด ให้นาคความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อน เมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว จึงจะทำการพิธีนั้นได้ และการพิธีอภิเษกสมรสของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกคัคคิเดชน กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา กับหม่อมเจ้ารำไพพรรณี นั้นนับเป็นรายแรกอีกเช่นกันที่ทรงพระราชดำริให้มีการสอบถามความสมัครใจของคู่ที่จะทำการสมรส กล่าวคือในวันที่ ๒๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๖๑ เวลา ๑๔ นาฬิกา

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออก ณ พระที่นั่งวโรภาสพิมาน แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหิธร (ละออง ไกรฤกษ์) แต่ยังเป็นมหาเสวกโท พระยาจักรีปาดิศรีศิลาวิสุทธิ สมุหพระนิติศาสตร์ ตั้งกระทู้กราบทูลและทูลถามว่า

(ชาย) ฝ่าพระบาทตั้งพระเหตุภัยที่จะทรงรับหม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณีไปเป็นพระชายา เพื่อทรงถนอมทะนุบำรุงด้วยความเสนหา และทรงพระเมตตาสืบไปจนตลอดฉันทันฤฯ ?

(ตอบ) ข้าพเจ้าตั้งใจเช่นนั้น

(หญิง) ท่านตั้งเหตุภัยที่จะมอบองค์ของท่านเป็นพระชายาแห่งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกคัคคิเดชน กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ด้วยความเสนหาจงรักภักดีจะปฏิบัติอยู่ในพระโอวาทแห่งพระสามีสืบไปจนตลอดฉันทันฤฯ ?

(ตอบ) ข้าพเจ้าตั้งใจเช่นนั้น

เมื่อสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกคัคคิเดชน กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา และหม่อมเจ้ารำไพพรรณี ทรงตอบกระทู้กราบทูลและทูลถามเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานนำพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ และทรงเจิมสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกคัคคิเดชน กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา และหม่อมเจ้ารำไพพรรณี แล้วพระราชทานเข็มพระบรมนามาภิไธยประดับเพชรแก่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกคัคคิเดชน กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา และพระราชทานสร้อยพระศอมิวัชระและอักษรพระบรมนามาภิไธยย่อภายใต้พระมหามงกุฎประดับด้วยเพชรล้วนกับหีบหมากทองคำแก่หม่อมเจ้ารำไพพรรณี และพระราชทานเงินพระคลังข้างที่เป็นทุนด้วย ๑๖๐,๐๐๐ บาท

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกคัคคิเดชน กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา และหม่อมเจ้ารำไพพรรณี ทรงลงพระนามในสมุดทะเบียนเฉพาะพระพักตร์ แล้วพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยเป็นองค์ผู้ส่งขอตกแต่งคู่อภิเษกสมรสและทรงเป็นพยาน จากนั้นโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการลงพระนามและลงนามเป็นพยานในสมุดทะเบียน

ด้วย เสร็จแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน
เลี้ยงในงานพิธีอภิเษกสมรสเพื่อเป็นเกียรติแก่คู่อภิ-
เษกสมรส โดยโปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้า-
ราชการที่ได้ลงพระนามและลงนามในสมุดตะเบียบรวมทั้ง
ข้าราชการที่โปรดเกล้า ฯ ให้มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
ในวันนั้นได้รับพระราชทานเลี้ยงด้วย และเมื่อการพระราช-
ทานเลี้ยงใกล้จะเสร็จสิ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสพระราชทานพรและทรงชักชวน
พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการตั้งถวายพระพรแก่คู่อภิ-
เษกสมรส และในโอกาสนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานแหวนเพชร ทองคำลงยา มีชื่อ
ความจารึกว่า "อภิเษกสมรส" แก่บรรดาผู้ที่เป็นสักขีในพิธี
อภิเษกสมรสในครั้งนี้ด้วย แหวนดังกล่าวนี้จัดทำเป็นที่ระ-
ลึกตามพระราชดำริในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราช-
ินีนาถพระบรมราชชนนี

เสร็จการรับพระราชทานเลี้ยงแล้ว สมเด็จพระเจ้า-
น้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัย-
ธรรมราชา และหม่อมเจ้ารำไพพรรณี กราบถวายบังคม
ลา ครั้นได้พระฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่-
หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยาธรรมการ-
ณาธิบดี (หม่อมราชวงศ์บุญ มาลากุล) เสนาบดีกระทรวง-
วัง ท้าวนาวิวรรคณารักษ์ และท้าวภินทสารนุรักษ์ นำ
เสด็จหม่อมเจ้ารำไพพรรณีขึ้นรถไฟขบวนพิเศษกลับกรุง-
เทพมหานคร ไปสู่วังสมเด็จเจ้าเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประ-
ชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ณ ตำบลสาม-
เสน (วังสุโขทัย)

วังสุโขทัยนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้พระราชทานที่ดินให้แก่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้า-
ฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา และ
สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี
ได้โปรดเกล้า ฯ ให้สร้างตำหนักขึ้นพระราชทานเป็น
เรือนหอ เมื่อแรกที่ทั้งสองพระองค์เสด็จมาประทับนั้นมีตำ-
หนักสำคัญอยู่ในบริเวณวังเพียงสองหลัง คือตำหนักใหญ่
และตำหนักริมคลองสามเสน ส่วนตำหนักไม้ที่อยู่เคียงกัน
กับตำหนักใหญ่นั้นมาสร้างเพิ่มเติมขึ้นภายหลัง หลังจากที
เสด็จมาประทับแล้วราว ๒ - ๓ ปี และด้วยเหตุที่สมเด็จพระ-
เจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ ทรงกรม

เป็นกรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๔๘^{๑)}
วังนี้จึงมีนามว่า วังสุโขทัย และชวนให้ทรงคิดนำองค์
ดินเผาสุโขทัยมาตกแต่งเป็นเครื่องประดับสนามในวัง และ
แม้ว่าตำหนักในวังสุโขทัยจะเป็นเพียงตึกสองชั้นขนาดย่อม ๆ
หลังหนึ่ง แต่ก็เป็นที่ตำหนักและเป็นวังที่มีความหมายต่อสม-
เด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาล
ที่ ๗ เป็นอย่างยิ่ง เพราะที่นี้เป็นเรือนหอของพระองค์ เป็น
บ้านที่ทรงร่วมทุกข์ร่วมสุขพร้อมกับพระราชสวามีมาเป็น
เวลาช้านาน ชำน้ำคนหลวงในวังสุโขทัยที่ทันรู้เห็นเหตุ-
การณ์ในครั้งนั้นย่อมจะยังรำลึกถึงภาพแห่งความสุขที่เจ้า-
นายทั้งสองพระองค์ประทับอยู่ในวังสุโขทัยได้ ทุกวันในยาม
เช้าหลังจากเสวยพระกระยาหารร่วมกับพระชายาแล้ว
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์
กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ก็จะทรงขับรถยนต์พระที่นั่ง
ด้วยพระองค์เองไปทรงปฏิบัติราชการในหน้าที่ผู้บังคับกอง-
ร้อย กรมทหารปืนใหญ่ที่ ๑ รักษาพระองค์ ฯ ใน
เวลากลางวันหม่อมเจ้ารำไพพรรณี พระชายา ก็ทรงดูแลกิจ-
การต่าง ๆ ในตำหนักเช่นเดียวกับแม่บ้านทั่วไป เสด็จลง
ทรงทำสวนบ้าง ทรงทำโน่นบ้างนี่บ้างตามพระอัธยา-
ศัย ครั้นใกล้ค่ำเมื่อพระราชสวามีเสด็จกลับจากการทรง
ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ทั้งสองพระองค์ก็จะทรงกีฬาและ
เสวยเครื่องว่างและพระกระยาหารค่ำด้วยกันอีกครั้ง
หนึ่ง

ในพุทธศักราช ๒๔๖๓ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา
ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เสด็จไปรักษา
พระองค์ที่ทรงประชวรเรื้อรังอยู่ ณ ทวีปยุโรป หม่อม-
เจ้ารำไพพรรณี พระชายา ก็ได้โดยเสด็จไปทรงถวายการ
ดูแลรักษาพยาบาลด้วย และเมื่อหายจากอาการประชวร
แล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรม-

^{๑)}คำว่า "กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา" ในที่นี้ ใช้ตัว "ศ" สะกด เพราะ
ในจารึกพระสุพรรณบัฏ ประกาศเฉลิมพระนามทรงกรมเป็น กรมขุน ใน
พุทธศักราช ๒๔๔๘ นั้น สะกดด้วย "ศ" ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๖๔
ทรงได้รับการสถาปนาเลื่อนกรม ขึ้นเป็น กรมหลวง และในประกาศ
สถาปนาเลื่อนกรมนั้นตามจารึกในพระสุพรรณบัฏ คำว่า "สุโขทัย-
ธรรมราชา" ใช้ "ส" สะกด เหตุนี้ในหนังสือเล่มนี้จึงใช้ "ส" สะกด คำว่า
"สุโขทัยธรรมราชา" ตามอย่างประกาศสถาปนาในชั้นหลังทั้ง
หมด เว้นแต่ชื่อ "วังสุโขทัย" ที่ยังคงใช้ "ศ" สะกด มาตั้งแต่ต้น เพราะ
ไม่ได้มีการประกาศเปลี่ยนแปลงชื่อเป็นอย่างอื่น

เชษฐาธิราช โปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา เสด็จเข้าทรงศึกษาวิชาการทหารชั้นสูงเพิ่มเติม ณ โรงเรียนฝ้ายเสนานิการในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งในระหว่างที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ทรงฝึกงานภาคสนามตามมณฑลต่าง ๆ ในประเทศฝรั่งเศสนั้น หม่อมเจ้ารำไพพรรณี พระชายา ก็ได้รับสิทธิสามารถที่จะโดยเสด็จไปประทับแรม ณ ที่ประทับแรมตามชนบทได้ และได้ทรงถือเอาโอกาสนี้เสด็จทัศนศึกษาภูมิประเทศในบริเวณใกล้เคียงพร้อมทั้งทรงศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวฝรั่งเศสและทรงฝึกภาษาฝรั่งเศสให้มีความเชี่ยวชาญยิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วย

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ทรงสำเร็จการศึกษาวิชาการทหารชั้นสูงที่ทรงศึกษาเพิ่มเติมในพุทธศักราช ๒๔๖๗ ทรงได้รับประกาศนียบัตรเป็นนายทหารฝ้ายเสนานิการของประเทศฝรั่งเศส มีศักดิ์และสิทธิ์เท่าเทียมกับนายทหารฝรั่งเศสทุกประการ จากนั้นได้เสด็จกลับประเทศ

ไทยพร้อมด้วยหม่อมเจ้ารำไพพรรณี พระชายา ผ่านทางสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น ซึ่งก็ได้ทรงถือโอกาสศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศนั้น ๆ ไปในตัวด้วย

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา และหม่อมเจ้ารำไพพรรณี พระชายา มิได้ทรงคาดคิดว่าจะต้องเป็นพระมหากษัตริย์และพระราชินีแห่งกรุงสยามแต่ประการใด เพราะตามลำดับการสืบราชสันตติวงศ์สนองพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา เป็นพระอนุชาองค์เล็กที่สุดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และมีพระเชษฐาร่วมพระบรมราชชนนีที่อยู่ในข่ายที่จะสืบราชสันตติวงศ์สนองพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกสามพระองค์คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย แต่ได้มีเหตุเศร้าสลดเกิดขึ้นในพระบรมราชจักรีวงศ์ กล่าวคือภายในเวลาเพียง ๕ ปี สมเด็จพระเชษฐาทั้งสามพระองค์นั้นก็เสด็จทิวงคต ดังนั้นฐานะองค์รัชทายาทจึงตกทอดยังสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา เพราะขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังไม่มีพระราชโอรสพระราชธิดา แต่ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ทรงศึกษาวิชาการแผ่นดินในหน้าที่ของพระมหากษัตริย์มาตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๖๗ ซึ่งในบางครั้งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ทรงทำหน้าที่เป็นประธานที่ประชุมสภาเสนาบดีในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้ประทับอยู่ในพระนคร ซึ่งก็ได้ทรงตั้งพระราชหฤทัยจนหยั่งรู้นิราชการนั้น ๆ และทรงปฏิบัติหน้าที่แทนพระองค์ด้วยความเรียบร้อย จึงได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช โปรดเกล้า ฯ ให้

สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าประชาธิปก
ศักดิเดชน์ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา

หลังจากที่ทรงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็น กรมหลวง ได้ไม่ถึงเดือน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ด่วนสวรรคตในวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ พระบรมวงศ์และเสนาบดีได้ประชุมกันก่อนที่จะสว่างของวันนั้น เพื่อปรึกษาหารือปัญหาการสืบราชสมบัติ และการพระราชพิธีพระบรมศพ ที่ประชุมได้เปิดพระราชหัตถเลขาณัติกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏความทรงแสดงพระราชประสงค์ว่า หากพระนางเจ้าสุวัทนาซึ่งทรงพระครรภ์อยู่ประสูติพระราชโอรส ก็ให้พระราชโอรสได้สืบราชสมบัติต่อไป แต่ถ้าไม่มีพระราชโอรสก็ใครให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ทรงรับเป็นรัชทายาทสืบสันตติวงศ์ตามพระราชประเพณี แต่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเองไม่เต็มพระราชหฤทัยจะรับราชสมบัติ ทรงอ้างว่าพระองค์ไม่เคยแก้ราชการแผ่นดินเพียงพอ เจ้านายที่มีอาวุโสพอจะรับราชสมบัติก็ยังมี น่าจะมี แต่ที่ประชุมได้ลงความเห็นเป็นเอกฉันท์ไว้วางใจในพระองค์ โดยเฉพาะสมเด็จพระเจ้าฟ้า ๕ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งอยู่ในข่ายสมควรได้รับราชสมบัติด้วยพระองค์หนึ่ง ได้ทรงรับรองแข็งแร่งว่าจะถวายความช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถทุกสถาน จึงต้องทรงยินยอมรับอัญเชิญขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน

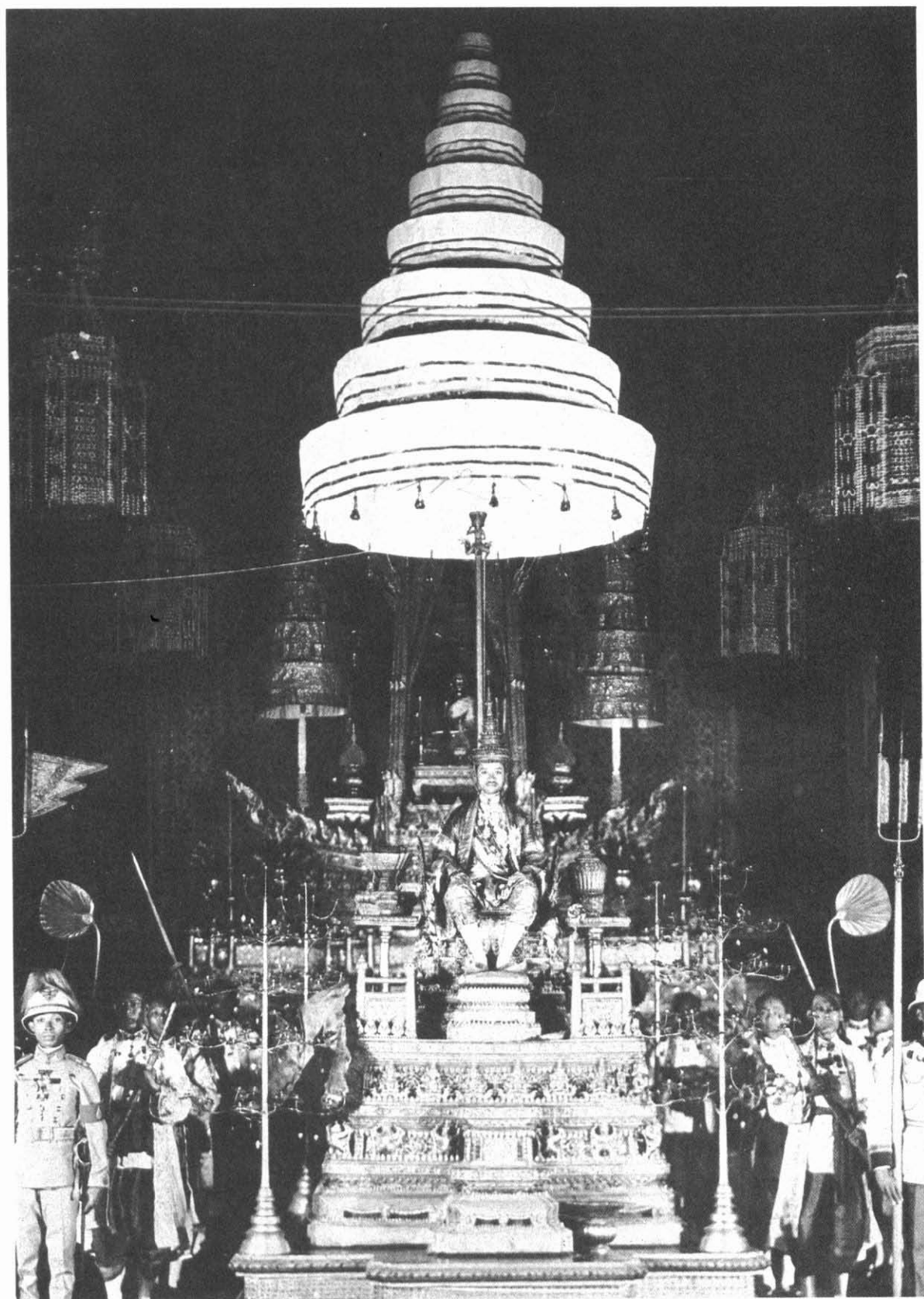
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เจ้าฟ้า ๕ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา ทรงรับพระบรมราชาภิเษกเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๖๘ ทรงพระนามโดยย่อว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก ๕ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกนั้น ได้ทรงสถาปนาหม่อมเจ้ารำไพพรรณี พระวรราชชายาขึ้นเป็น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี บรมราชินี ดังปรากฏในคำประกาศดังนี้

ประกาศ

"ศกมัสศุ พระพุทธศาสนกาล ๒๔๖๘ พรรษา กุมภาพันธ์มาส ปัญจวิสติมสุรทิน พฤหส์บตีวาร กาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก ฯลฯ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริว่า ราชประเพณีมีสืบมาแต่โบราณ เมื่อพระมหากษัตริย์ราชเจ้าเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติราชาภิเษกแล้ว ย่อมโปรด ฯ ให้พระชายาเดิมเฉลิมพระเกียรติยศเป็นสมเด็จพระอัครมเหสี ราชประเพณีอันนี้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ได้ทรงประพடுத்தสืบมาทั้งสมเด็จพระมหาไปยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระไปยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มาจนถึงในรัชกาลภายหลัง ก็เพราะสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลนั้น ๆ มิได้มีพระราชชายาอันทรงศักดิ์ สมควรจะเป็นพระมเหสีอยู่ในเวลาเมื่อเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ จึงมิได้ทรงสถาปนาพระอัครมเหสีบ้าง ทรงสถาปนาต่อภายหลังบ้าง ส่วนสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันนี้ เมื่อยังเสด็จดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ฯ อยู่ในรัชกาลก่อน สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานอภิเษกสมรสกับหม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณี ตั้งแต่พระพุทธศักราช ๒๔๖๑ หม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณีได้ดำรงพระยศเป็นพระราชชายาจนบัดนี้ และทรงศักดิ์เป็นอุภโตสุชาติ ชัตติยานารี สมควรจะทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระอัครมเหสี ตามโบราณราชประเพณีได้ประการ ๑

อีกประการ ๑ ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอภิเษกกับหม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณีมา ได้ทรงประจักษ์แจ้งความซื่อตรงจงรักของหม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณีอันมีต่อ

พระองค์ ได้ตั้งพระหฤทัยสนองพระเดชพระคุณทั้งปฏิบัติ วิชากรในเวลาเมื่อทรงสุขสำราญ และรักษาพยาบาลในเวลา เมื่อทรงพระประชวร แม้เสด็จไปประทับอยู่ที่ทุระสถาน ต่างประเทศ ก็อุตสาหโดยเสด็จติดตามไปมิได้ย่อท้อต่อ ความลำบาก ควรนับว่าได้เคยเป็นคู่ร่วมทุกข์สุขกับพระองค์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นนิตนัย จะหาผู้อื่นเสมอเหมือน มิได้ เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ก็สมควรที่จะทรงสถาปนาหม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณี ขึ้นเป็นสมเด็จพระอัครมเหสีเพราะความชอบความดีซึ่ง ได้มีต่อพระองค์มาแต่หนหลังด้วยอีกสถาน ๑

กระแสพระราชดำริทั้งนี้ ได้ทรงปรึกษาพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน ก็ทรงยินดีเห็นชอบ พร้อมกันตั้งพระราชบริหาร จึงมีพระบรมราชโองการ มาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสสั่งให้ประกาศเฉลิม พระนามหม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณี พระวรราชชายา เป็น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี บรมราชินี และให้มีพระเกียรติยศเป็นพระอัครมเหสีสมบูรณตามพระราชกำหนดกฎหมาย และพระราชประเพณีจกทุกประการ

ขออนุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและเทพเจ้าทั้งหลาย จงอภิบาลสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี บรมราชินี ให้ทรงพระเจริญทุกขมขมายุ พรรณ สุข พลปฏิภาณ ธนสารสมบัติ สรรพสิริสวัสดิ์พัฒนามงคล สุขวิบูลยบุญคุณผล พระเกียรติยศมโหฬารทุกประการเทอญ”

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกถือว่าเป็นพระราชพิธีที่มีความสำคัญยิ่งกว่าพระราชพิธีอื่นใด เจ้านายพระองค์ใดทรงได้รับการสถาปนาพระอิสริยยศกิติในพระราชพิธีนี้ นับได้ว่าเป็นพระเกียรติยศอันสูงสุด สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ทรงเป็นพระองค์แรกที่ได้รับการสถาปนาเป็น สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินี ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในรัชกาลก่อนไม่เคยมีการสถาปนาสมเด็จพระอัครมเหสีตำแหน่งใด ในการพระราชพิธีนี้

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ มิได้ทรงตระหนักมาก่อนเลยว่าจะต้องทรงรับพระราชภาระในตำแหน่งพระบรมราชินีในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพราะทรงอภิเษกสมรสกับสมเด็จพระเจ้านั่งยาเธอพระองค์เล็กเท่านั้น แต่เมื่อพระบุญญาภิ

การสนับสนุนให้เสด็จขึ้นดำรงฐานันดรศักดิ์เป็นพระบรมราชินี เป็นศูนย์รวมของสตรีทั้งชาติ ที่จะต้องทรงเป็นผู้นำทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษาและศิลปวัฒนธรรม และก็ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจได้อย่างเรียบร้อยงดงามทุกประการ

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์ได้เสด็จประพาสเยี่ยมราษฎรห่างไกลตลอดทั่วมณฑลพายัพ จังหวัดต่าง ๆ ตามชายทะเลในอ่าวไทย จังหวัดในมณฑลทักษิณ และเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศเป็นการเจริญทางพระราชไมตรี ตั้งแต่อินโดจีนของฝรั่งเศส เกาะชวา ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และประเทศ

ต่าง ๆ ในยุโรป สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ก็ได้โดยเสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจโดยตลอดด้วยพระวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่ง

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงครองแผ่นดินด้วยความเป็นธรรม ทรงพยายามที่จะทะนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าตามกาลสมัย ทรงมีพระราชปณิธานอันแน่วแน่ในอันที่จะให้พสกนิกรของพระองค์ได้เข้าอยู่ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เหมาะสมแก่ตนเอง และภาวการณ์บ้านเมืองมาตั้งแต่ต้นรัชกาล ทรงสถาปนาอภิรัฐมนตรีสภาขึ้นเป็นคณะที่ปรึกษาราชการแผ่นดินระดับสูง โดยมีพระราชดำริว่า “*สมองคน ๆ เดียวจะคิดการให้รอบคอบไปทุกอย่างนั้นไม่ได้ ยิ่งเป็นการแผ่นดินด้วยแล้ว ต้องระวังให้มาก*” ทรงฟื้นฟูเสนาบดีสภาให้เข้มแข็งขึ้น และพยายามให้เสนาบดีสภามีความรับผิดชอบร่วมกัน ทรงปรับปรุงองคมนตรีสภาให้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ประเด็นที่สำคัญคือ มีพระราชประสงค์ที่จะให้องคมนตรีสภานี้เป็นที่ฝึกหัดการประชุมทำนองรัฐสภา เพื่อเป็นการปูทางให้การปรับปรุงการปกครองประเทศให้เป็นระบอบประชาธิปไตยอย่างมีแผนในกาลต่อไป ทั้งนี้โดยคำนึงถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมไทยในขณะนั้น ซึ่งมีพระราชดำริเห็นว่าการที่จะให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยหนึ่งรากลึกในอนาคตนั้น จำเป็นต้องให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจระบบการเมืองการปกครอง โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองเสียก่อน มิฉะนั้นแล้วการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก และเมื่อประชาชนมีความรู้ทางการเมืองเพิ่มขึ้นมากแล้ว ก็จะมีพระราชทานอำนาจการปกครองให้แก่ประชาชนมากขึ้นตามลำดับ จนเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในที่สุด และเพื่อให้ประชาชนได้มีการฝึกหัดปกครองตนเองในระดับท้องถิ่นอันได้แก่การเทศบาล จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคณะกรรมการขึ้น ทำการศึกษาการปกครองท้องถิ่นแบบเทศบาลของชาติต่าง ๆ แล้วร่างพระราชบัญญัติเทศบาลขึ้นมา แต่ขั้นแรกของแนวพระราชดำริที่จะพัฒนาการเมืองตามนัยนี้ต้องประสบกับปัญหาอย่างมากมาย และเป็นที่น่าเสียดายว่า ได้มีการกีดขวางถ่วงเวลาให้พระราชบัญญัติเทศบาลฉบับนี้ออกล่าช้าไป

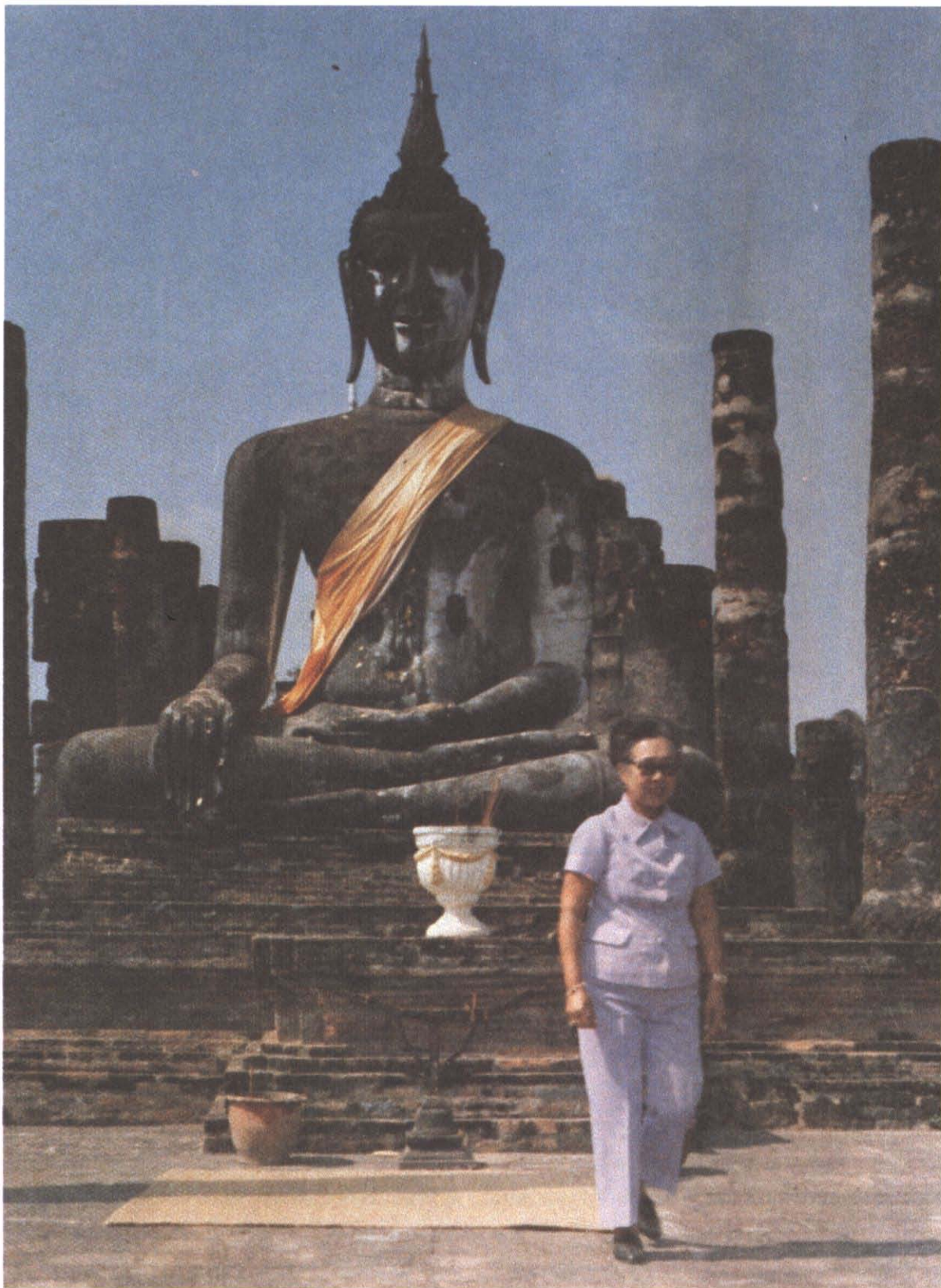
พระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่งในการเตรียมประเทศให้มีการปกครองแบบประชาธิปไตยคือ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้นายเรมอนด์ บี สตีเวนส์ ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ และพระยาศรวิศาลวาจา ปลัดทูลฉลองกระทรวงการต่างประเทศ ร่างรัฐธรรมนูญขึ้น เพื่อเตรียมพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยในโอกาสวันฉลองพระนครครบ ๑๕๐ ปี ในวันที่ ๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ แต่มีพระบรมมจรีบางพระองค์คัดค้านว่ายังไม่ถึงเวลาอันสมควรที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญ การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยจากพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระราชอำนาจโดยสิทธิขาดจึงต้องชะงักงันออกไป

ในระยะเวลาที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัตินั้น เป็นเวลาวิกฤติที่ทั่วโลกกำลังอยู่ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การทำมาหากินของประชาชนฝืดเคือง งบประมาณแผ่นดินมีรายจ่ายสูงกว่ารายได้ติดต่อกันมาตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๖๓ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาวการณ์เช่นนี้เป็นที่หนักพระราชหฤทัยในการบริหารราชการแผ่นดินเป็นอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้วิธีการต่อสู้กับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำด้วยการประหยัด ตัดรายจ่ายของทางราชการลงทุกวิถีทางที่จะทำได้ เริ่มด้วยการยุบหน่วยราชการที่พอจะรวมกันได้เข้าเป็นหน่วยเดียวกัน ปลดข้าราชการออกจากตำแหน่ง ตั้งภาษีอากรขึ้นใหม่แก่บุคคลที่พอจะมีกำลังเสีย ทำจนกระทั่งทรงเสียสละเงินพระคลังข้างที่ซึ่งรัฐบาลตั้งถวายเป็นค่าใช้จ่ายส่วนพระองค์จากปีละ ๘ ล้านบาท คงเหลือ ๔ ล้านบาท และทรงยินยอมให้เก็บภาษีทรัพย์สินส่วนพระองค์เช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป

ภาพฝีพระหัตถ์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระตำหนักเปี่ยมสุข พระราชวังไกลกังวล

ทรงทำนุบำรุงบวรพระพุทธศาสนา

พระชนมพรรษา ๗๒ พรรษา
พระตำหนัก วังสุโขทัย

3961116431

เข้ามิตของวันที่ ๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๗๘ ระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรมที่ “สวนไกลกังวล” อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นพระราชวังที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดซื้อที่ดินปลูกสร้างพระตำหนักและจัดสวนพฤษชาติด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อพระราชทานสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ได้มีบุคคลคนหนึ่งเรียกตนเองว่า “คณะราษฎร” เข้ายึดอำนาจการปกครองแผ่นดินที่กรุงเทพมหานครไว้ได้ โดยเข้าจับกุมพระบรมวงศ์ บางพระองค์และข้าราชการตำแหน่งสำคัญ ๆ ไว้เป็นตัวประกัน จากนั้นจึงได้มีหนังสือกราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เสด็จพระราชดำเนินกลับคืนสู่พระนคร เป็นพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ การปกครองแผ่นดินที่คณะราษฎรได้สร้างขึ้น ในครั้งนั้น ไม่มีผู้ใดทราบว่าจะเหตุการณ์จะรุนแรงเพียงใด จะถึงขนาดฆ่าฟันล้มล้างพระราชวงศ์เช่นที่เคยเกิดขึ้นในประเทศฝรั่งเศส และประเทศรัสเซียหรือไม่ ดังนั้นเมื่อผู้รักษาพระนคร ได้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกลับกรุงเทพมหานคร จึงเป็นการตัดสินใจยากว่าจะต่อสู้อยู่ที่อำนาจการปกครองคืน หรือจะหลบหนีออกนอกพระราชอาณาจักร หรือจะกลับเข้ากรุงเทพมหานคร เพื่อยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งถามความเห็นในเรื่องนี้ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงตัดสินใจพระราชหฤทัยอย่างเด็ดเดี่ยวกล้าหาญเลือกใน

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

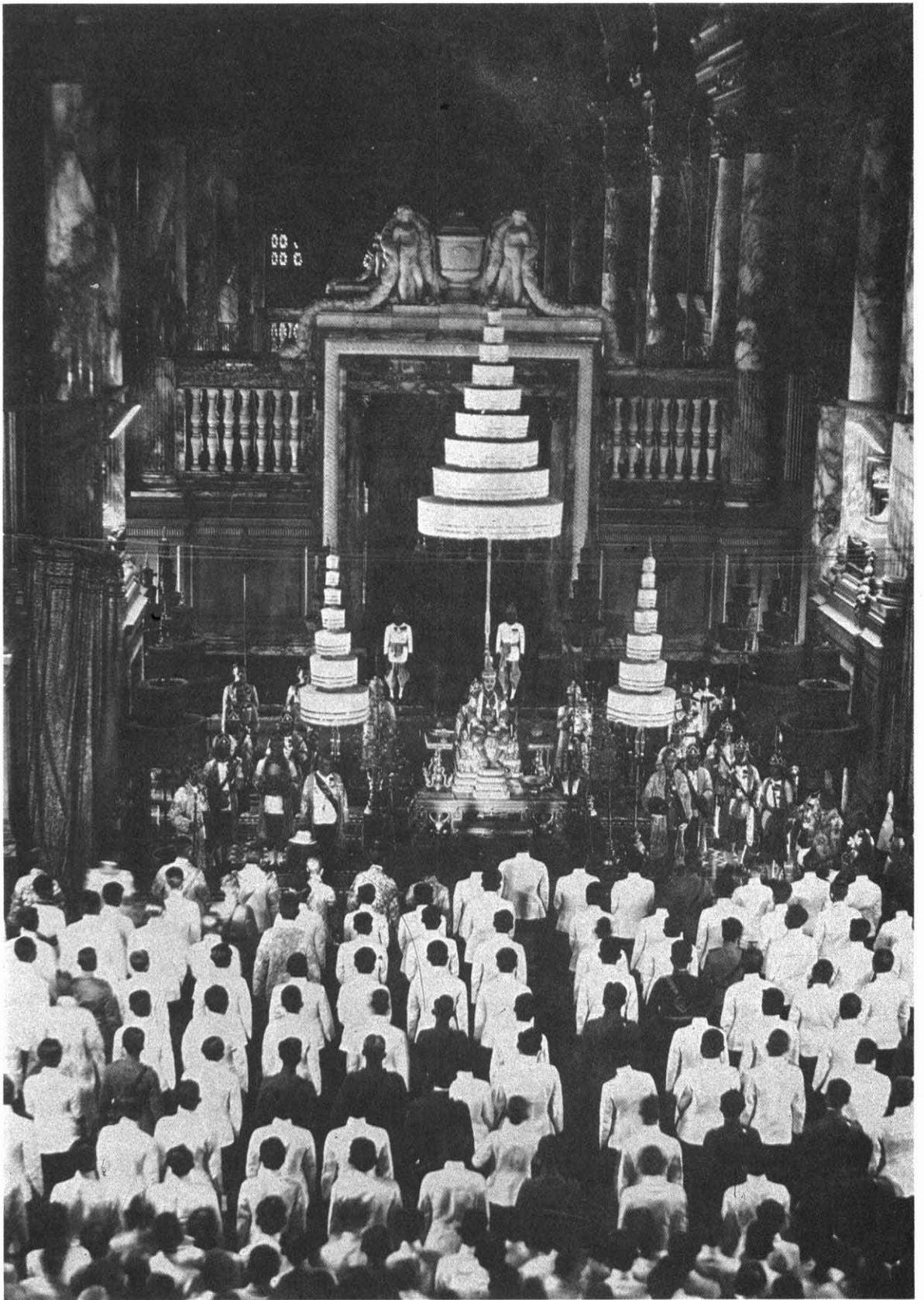
ทางที่จะกลับเข้ากรุงเทพมหานครให้ความร่วมมือกับคณะราษฎร ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพื่อแก้ไขสถานการณ์ของบ้านเมืองให้กลับเข้าสู่ความสงบเรียบร้อยระงับเหตุที่อาจนำไปสู่การรบกันจนนองเลือดได้ เกี่ยวกับเรื่องนี้พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงแปลลายพระราชหัตถเลขาภาษาอังกฤษที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีไปพระราชทานพระองค์เล่าถึงเหตุการณ์ในวันเปลี่ยนแปลงการปกครอง ลงพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือเกิดวังปารุสก์ (เล่ม ๒ หน้า ๔๕) ไว้ดังนี้

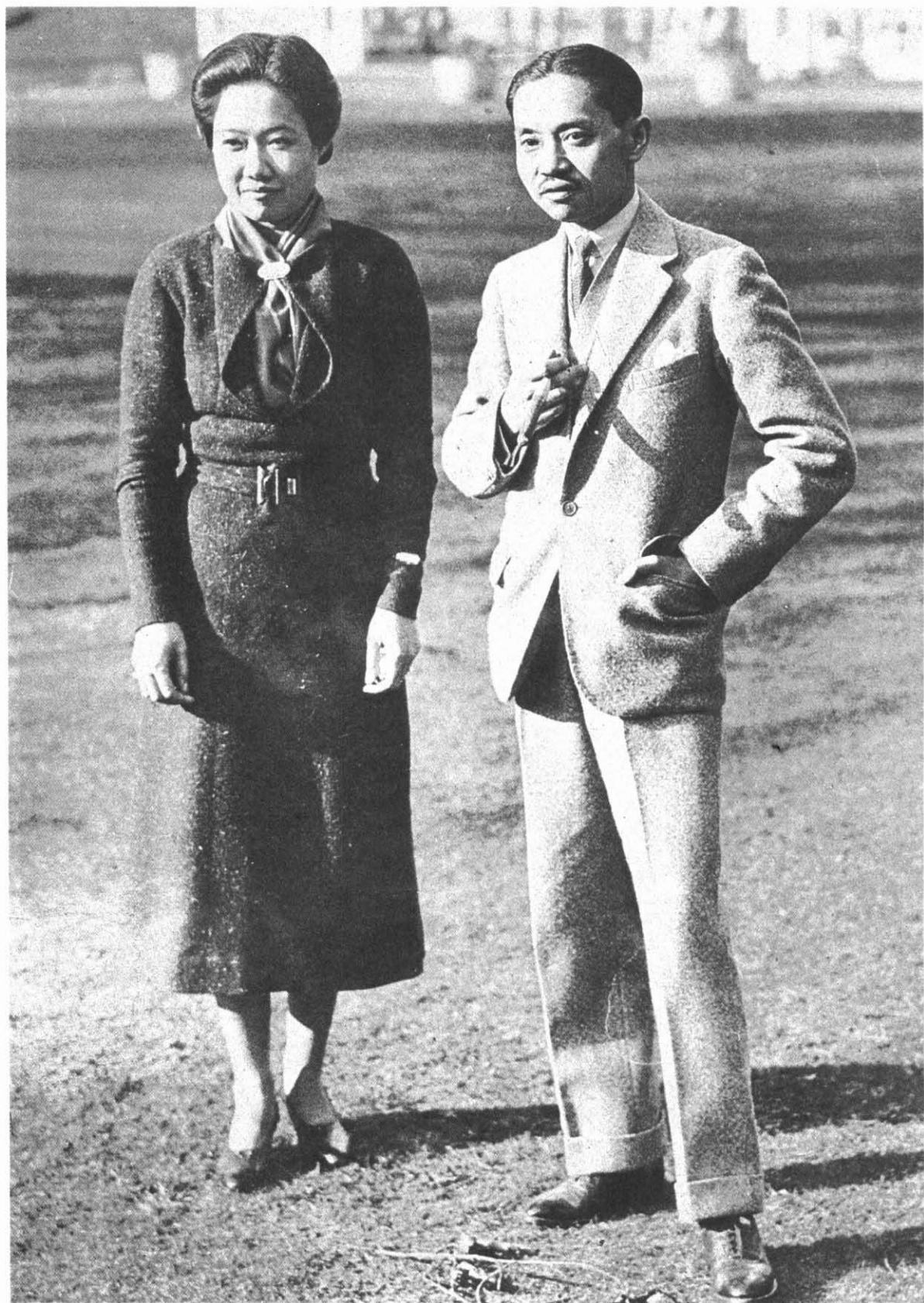
“ฉันรู้สึกเสียตายอย่างยิ่งที่เขามิได้คิดจะถอดฉัน แล้วฉันยังเสียใจอยู่จนบัดนี้ ความรู้สึกขั้นแรกก็อาจจะลาออกทันที แต่สมเด็จพระสวัสดีแนะนำว่าไม่ควรทำ เพราะถ้าทำเช่นนั้นอาจมีการรบกันจนนองเลือด ทั้งยุ่งยากต่าง ๆ จนอาจจะมีฝรั่งเข้ามายุ่ง และชาติเราอาจเสียอิสระภาพได้...ถ้าเราจะรบโดยใช้ทหารหัวเมืองหรือ...นั่นเป็นของแน่ ที่เราอาจทำได้ แต่ฉันไม่ยินยอมเลยแม้ชั่วขณะเดียว เพราะเจ้านายในกรุงเทพ ฯ อาจถูกฆ่าหมด ฉันรู้สึกว่าจะฉันจะนั่งอยู่บนราชบัลลังก์ที่เปื้อนโลหิตไม่ได้...สมเด็จพระสวัสดีแนะนำตลอดเวลาให้ยินยอมกลับกรุงเทพ ฯ และช่วยคณะราษฎรจัดตั้งการปกครอง โดยมีกษัตริย์และรัฐธรรมนูญ ซึ่งก็เป็นของที่ฉันเคยอยากจะทำมานานแล้ว แต่ว่าฉันเสียขวัญ ในที่สุดมีทางจะทำได้ ๒ ทาง คือจะหนีหรือจะกลับกรุงเทพ ฯ ฉันยอมรับว่าฉันตัดสินใจไม่ได้ทันทีว่าจะทำอย่างไรดี เราเพิ่งได้ยินคำแถลงการณ์อันรุนแรงทางวิทยุกระจายเสียง ดูราวกับจะไปทางบอลเชวิค ถ้าเช่นนั้นการที่จะกลับไปให้เขาตัดหัวคอออกจะไร้ประโยชน์เป็นการเสียสละอันไม่มีใครได้ประโยชน์อะไรเลย แต่นั่นแหละ คำแถลงการณ์นั้นอาจเป็นถ้อยคำของผู้ที่ออกจะคิดสั้น และรุนแรงรวดเร็วจัดคนหนึ่ง และไม่ใช่นโยบายจริงของคณะฉันเลยตกลงใจเสียโดยให้พวกผู้หญิงเขาเลือก ทั้งหญิง (สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี) และหญิงอาภา (พระมารดาในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ฯ) ตกลงเลือกให้กลับอย่างแน่วแน่ และฉันเห็นว่าทั้งสองควรจะได้รับเกียรติอย่างเต็มที่ในการตกลงใจอย่างกล้าหาญเด็ดเดี่ยวเช่นนั้น เพราะในเวลานั้นเราจากกลับไปสู่ความตายก็ได้ ผู้หญิงเขาเลือกเอาความตายดีกว่าการเสียศักดิ์ (คือการหนี) เท่านั้นก็พอแล้วสำหรับฉัน”

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ได้เสด็จพระราชดำเนินจากหัวหินสู่กรุงเทพมหานครโดยขบวนรถไฟพระที่นั่งถึงสถานีรถไฟหลวงสวนจิตรลดาเมื่อเวลา ๐๐.๔๐ นาฬิกา ของวันที่ ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นเวลาดีกึ่งดปราศจากกองทหาร มีแต่ลูกเสือไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทคอยรับเสด็จ ข้าราชการที่ไปคอยรับเสด็จก็มีแต่ข้าราชการกระทรวงวัง ไฟที่สถานีรถไฟหลวงสวนจิตรลดาที่ขมุกขมัว ความมืดกับความเงียบสงัดเข้าผสมกันเกิดเป็นความวิเวกวังเวง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินกลับสู่พระนครในท่ามกลางความมืดและเยือกเย็น บุคคลที่ได้ไปเห็นไปคอยรับเสด็จในครั้งนั้นพากันสลดใจ แต่ในส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีนั้น ทรงอยู่ในพระราชอิริยาบถที่อ่อนโยนแจ่มใสโดยปกติ ทั้ง ๆ ที่พระองค์ต้องทรงประสบกับความยุ่งยากในส่วนพระราชอำนาจอย่างใหญ่หลวงอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนเลยในพระบรมราชจักรีวงศ์ และจากสถานีรถไฟหลวงสวนจิตรลดาที่ได้เสด็จพระ-

ราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งกลับคืนสู่พระตำหนักวังศุโขทัย “บ้าน” ที่แท้จริงของทั้งสองพระองค์ และที่พระตำหนักนั้นในวันรุ่งขึ้นคณะราษฎรได้นำร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยสำหรับใช้ไปพลางก่อนระหว่างที่การยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรยังไม่เสร็จ ซึ่งในเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไปสู่ระบอบประชาธิปไตยนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตระเตรียมที่จะพระราชทานอำนาจอธิปไตยให้แก่ราษฎรอยู่แล้ว แต่เมื่อมีคณะราษฎรแสดงปรารถนาอันแรงกล้าเช่นนี้พระองค์ก็มีได้ถืออิทธิमानะ ทรงละพระบรมเดชานุภาพด้วยไม่มีพระราชประสงค์จะให้มีการขัดใจในระหว่างชาวไทยด้วยกัน ทรงปลดพระราชภารกิจสิทธิลงทุกสถานเพื่อให้เป็นที่พอใจแก่ผู้ริเริ่มการนี้ และในวันที่ ๑๐ ธันวาคม ศกเดียวกันนั้นที่พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต ก็ได้มีพระราชพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม โดยมีพระราชปวารณห้วงวารีรัฐธรรมนูญฉบับนี้จะเป็นที่สถาปรมีประสิทธิภาพเป็นบ่อเกิดแห่งความสุขของประชาชนและนำไปประเทศชาติบรรลุถึงความเจริญวัฒนา

ในเดือนมกราคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ไปทรงเจริญทางพระราชไมตรีกับนานาประเทศในทวีปยุโรป และประทับทรงรับการผ่าตัดและรักษาพระเนตร ณ ประเทศอังกฤษ ในระหว่างนั้นการเจรจาความเมืองกับรัฐบาลทางกรุงเทพมหานครก็ยังดำเนินอยู่อย่างสับสน แต่แล้วก็มีความคิดเห็นขัดแย้งกันระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กับรัฐบาลในเรื่องหลักการสำคัญ ๆ เช่นรัฐบาลได้แต่งตั้งพรรคพวกเข้าเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่สอง และรัฐบาลไม่ได้ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนอย่างเพียงพอ ซึ่งไม่ตรงกับพระราชปณิธานอย่างแน่วแน่ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงสละพระราชอำนาจอันเป็นของพระองค์เองมาแต่เดิมให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป และจะไม่ทรงยินยอมที่จะให้ผู้ใด คณะใดโดยเฉพาะใช้อำนาจนั้นโดยสิทธิขาด และโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของประชาราษฎร การเจรจาดำเนินอยู่เป็นเวลานานแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ในที่สุดทรงเห็นว่าเมื่อไม่อาจทรงขอร้องหรือทักท้วงให้รัฐบาลแก้ไขนโยบายโดยกระแสพระราชดำริอย่างหนึ่งอย่างใดได้แล้ว ก็เสมือนกับพระองค์ไม่ทรงสามารถช่วยเหลือคุ้มครองประชาชนตามสิทธิของพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยได้

เลย ดังนั้น ในวันที่ ๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ ขณะที่ยังประทับอยู่ในประเทศอังกฤษ จึงทรงเลือกโอกาสสุดท้ายที่จะแสดงความไม่เห็นพ้องกับคณะผู้บริหารประเทศ ด้วยการตัดสินพระราชหฤทัยว่า

“บัดนี้ข้าพเจ้าเห็นว่า ความประสงค์ของข้าพเจ้าที่จะให้ราษฎรมีสติหรือความเสี่ยงในนโยบายของประเทศ โดยแท้จริง ไม่เป็นผลสำเร็จ และเมื่อข้าพเจ้ารู้สึกว่บัดนี้เป็นอันหมดหนทางที่ข้าพเจ้าจะช่วยเหลือหรือให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนได้ต่อไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอสละราชสมบัติออกจากตำแหน่งพระมหากษัตริย์แต่บัดนี้เป็นต้นไป”

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติแล้ว พระองค์และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี พร้อมด้วยพระประยูรญาติสนิทบางพระองค์ ได้ประทับอยู่ในชนบทใกล้กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ทรงวางพระองค์เยี่ยงคหบดีชนบท ทรงจัดสวน เลี้ยงนก เลี้ยงปลา เสด็จประพาสทัศนศึกษาตามโบราณสถาน ทรงติดต่อกับผู้ที่ทรงคุ้นเคย และทรงไปเยี่ยมพบปะนักศึกษาไทยในการประชุมประจำปีของสมาคมศิษย์ไทยตามคำกราบบังคมทูลเชิญของคณะกรรมการสมาคมศิษย์ไทยในประเทศไทย

ในเวลาประทับอยู่ในประเทศอังกฤษนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวรอยู่เนื่อง ๆ เนื่องจากพระพลานามัยของพระองค์ไม่มีใครจะสมบูรณ์ แต่ก็ทรงมีสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี คอยเฝ้าถวายการรักษาพยาบาลสนองพระเดชพระคุณอย่างใกล้ชิดโดยตลอด ครั้นถึงวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๘๔ ขณะประทับ ณ พระตำหนักคอมพิตัน ตำบลเวอร์จิเนียวอเตอร์ ประเทศอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จสวรรคตโดยฉับพลันด้วยพระหทัยวาย ขณะนั้นทรงมีพระชนมพรรษา ๔๘ พรรษา สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงจัดการเรื่องพระบรมศพและถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นการภายใน ในวันที่ ๓ มิถุนายน ศกนั้น นับเป็นงานพระบรมศพที่เรียบง่ายที่สุดตั้งแต่มีชาติไทยมา ไม่มีพระเมรุมาศ ไม่มีเสียงระโคมย์ยาม ไม่มีแม้แต่พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม นับว่าเป็นการสูญเสียครั้งใหญ่ที่สุดของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ซึ่งต้องทรงต่อสู้กับความเศร้าโศกโหม่นสลดด้วยพระขันติธรรมที่สูงยิ่งปี่มิว่าจะเอาพระชนม์ไม่รอด

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ยังต้องประทับอยู่ในประเทศอังกฤษต่อไป เพราะการคมนาคมติดต่อระหว่างประเทศยังไม่มีความปลอดภัยเนื่องจากอยู่ในภาวะสงคราม และเมื่อประเทศไทยจำต้องยอมประกาศสงครามเข้าข้างฝ่ายญี่ปุ่น เป็นศัตรูโดยเปิดเผยกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ในคราวสงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้น คนไทยที่รักชาติซึ่งพำนักอยู่ในต่างประเทศจำนวนหนึ่งได้ประกาศตัวเป็นเสรีไทย ทำงานประสานกับเสรีไทยในกรุงเทพมหานคร สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ แม้จะมีได้ทรงมีพระนามร่วมในคณะเสรีไทยอย่างเป็นทางการ แต่ก็ได้พระราชทานพระกรุณาอุดหนุนจุนเจือกิจการของเสรีไทยในประเทศอังกฤษอย่างสม่ำเสมอ ข้าราชการบริวารฝ่ายหน้าใกล้ชิดที่มีอยู่เพียงไม่กี่คนก็โปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระราชานุญาตให้ไปเป็นทหารในคณะเสรีไทย เสรีไทยในประเทศอังกฤษมีจำนวนทั้งหมด ๓๖ คน ก่อนไปเข้าค่ายฝึกทหารที่โปรดพระราชนัดเลี้ยงเป็นการบำรุงขวัญ ใครได้ลาพักก็มาฟังพระบารมีอยู่ที่พระตำหนัก จนถึงกับมีการเฉลิมพระสมัญญาว่าทรงเป็น “อภิเสรีไทย” ในเรื่องนี้ต่อมาได้พระราชทานสัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ว่า

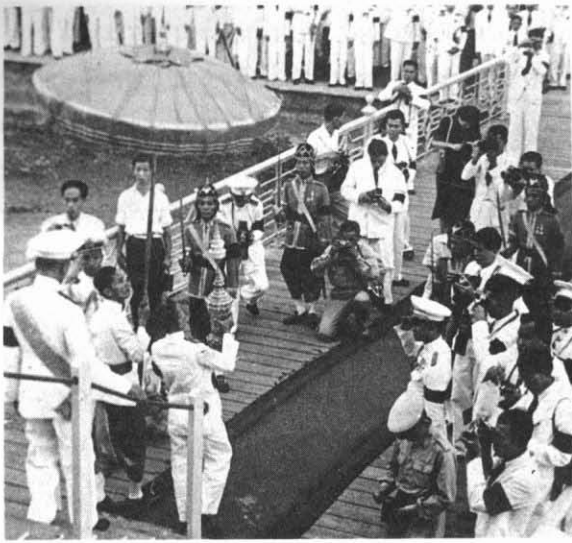
“ฉันเป็นแต่เพียงไปลงชื่อกับเขา เป็นกำลังใจให้กับคนที่ทำงาน ฉันเองไปช่วยเขาทางด้านภาษา แต่ฉันทำอย่างไม่เป็นทางการ ระหว่างที่พวกเสรีไทยฝึกโคตรมีฝึกอาวุธกัน ฉันก็ไปช่วยเขาทำของ ตอนนั้นไม่ได้อยู่ในลอนดอนหรอก นากลัว่มากทีเดียว แต่ก็มาลอนดอนอาทิตย์ละครั้งสองครั้ง”

ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๙๒ รัฐบาลได้กราบบังคมทูล สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ขอพระราชทานให้ทรงอัญเชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกลับสู่พระนคร เพื่ออัญเชิญขึ้นประดิษฐานไว้ ณ ที่อันควรแก่พระบรมราชอิสริยยศร่วมกันกับสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าในพระบรมมหาราชวัง พร้อมกันนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานถวายครบถ้วนตามพระราชประเพณี

श्रीमती

श्रीमती श्रीमती

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ได้ัญเชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจากประเทศอังกฤษกลับสู่ประเทศไทยในพุทธศักราช ๒๔๙๒ นั้น รัฐบาลได้ใช้พระตำหนัก วังศุโขทัย เป็นสถานที่ทำงานของกระทรวงสาธารณสุขเสียแล้ว สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีจึงได้เชิญเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ไปประทับอยู่ที่ตำหนักของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ในวังสระปทุม อยู่ยาวนานถึงสามปีจึงได้เสด็จพระราชดำเนินกลับมาประทับที่พระตำหนัก วังศุโขทัย อีกครั้งหนึ่ง

พระตำหนัก วังศุโขทัย ซึ่งจัดเป็นที่ประทับชั้นหลังนี้ ได้จัดอย่างเรียบง่ายตามพระราชอัธยาศัยของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ผู้เป็นเจ้าของวัง ชั้นล่างประกอบด้วยห้องรับแขกห้องหนึ่ง ห้องสเวยห้องหนึ่ง และห้องสำหรับใช้ประชุมหรือประกอบพระราชพิธีอีกห้องหนึ่ง ส่วนชั้นบนจัดเป็นเขตที่สำราญพระราชอิริยาบถอย่างแท้จริง มีห้องสเวยอย่างล้าลองห้องหนึ่งเชื่อมต่อกันกับห้องทรงพระสำราญ ซึ่งเป็นทางแยกไปสู่ห้องพระและห้องพระบรรทมได้ และที่โต๊ะเล็กข้างพระแท่นบรรทมนั้นประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวขนาดเล็ก ๆ ทรงฉลองพระองค์อย่างล้าลอง แวพระเนตรเต็มไปด้วยความอ่อนโยนและแสดงพระเมตตาคุณอย่างชัดเจนคล้ายกับจะทรงคุ้มครองพระตำหนักนี้ให้ร่มเย็นเป็นสุขตลอดกาลนาน

ในเวลาที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ เสด็จพระราชดำเนินกลับมาประเทศไทยและประทับอยู่ที่ตำหนักของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ณ วังสระปทุม นั้น เป็นเวลาที่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลปัจจุบันยังทรงพระเยาว์อยู่ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ จึงทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ผ่อนคลายพระราชภารกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันเป็นอันมาก และเนื่องจากทรงมีพระราชหฤทัยที่ถ่อนโยนไม่ต้องการพระราชประสงค์ที่จะทรงรบกวนสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีในการประทับอยู่ ณ ตำหนัก วังสระปทุมนานเกินควร จึงได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระ-

เนตรพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่และในจังหวัดจันทบุรี เพื่อ
ทรงหาสถานที่ซึ่งเหมาะสมสำหรับพระองค์จัดเป็นที่ประ-
ทับ การเดินทางในสมัยนั้นเป็นไปด้วยความลำบาก ทรง
เห็นว่าเชียงใหม่มีที่อยู่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากเกินไป จึงเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพื้นที่ในจังหวัด
จันทบุรี ซึ่งในระยะนั้นเส้นทางคมนาคมยังเต็มไปด้วยหลุม
บ่อและฝุ่นตระหลบ ถนนหนทางยังไม่ได้ลาดยาง บางแห่ง
ต้องใช้แพขนานยนต์หรือสะพานจำลองข้ามผ่านลำน้ำสาย
ต่าง ๆ และในที่สุดทรงเลือกได้ที่ดินบริเวณตำบลบ้าน-
แก้ว จังหวัดจันทบุรี ด้วยทรงเห็นว่าเป็นทำเลที่มีธรรมชาติ
งดงามมีความเงียบสงบต้องกับพระราชอัธยาศัยของพระ-
องค์ และระยะทางก็อยู่ไม่ห่างไกลจากตัวเมืองจนเกินไปนัก

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ใน
รัชกาลที่ ๗ ทรงกู้เงินจากธนาคารไปจัดซื้อที่ดินบริเวณ
สองฝั่งคลองบ้านแก้วจากเจ้าของที่ดินเดิมหลายราย รวมได้
เนื้อที่ ๖๔๗ ไร่ แล้วพระราชทานชื่อว่า “สวนบ้านแก้ว”
และโปรดเกล้า ฯ ให้ข้าราชการบริพารทำการปรับที่ดินพร้อม
กับสร้างที่ประทับชั่วคราวทำด้วยไม้ไผ่หลังคามุงจาก
และได้เสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรมครั้งแรกเมื่อวันที่
๒๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๙๓ ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มี
ไฟฟ้าและน้ำประปาใช้ ต่อมาโปรดเกล้า ฯ ให้สร้างเรือน
รับรอง พระตำหนักและเรือนข้าราชการขึ้น โดยการ
ก่อสร้างนั้นให้เป็นไปด้วยความประหยัดมากที่สุดเท่าที่จะ
ทำได้ กล่าวคือ จ้างช่างให้มาสอนคนงานที่ “สวนบ้าน-
แก้ว” ให้รู้จักการสร้างเตาเผาอิฐแล้วทำการเผาอิฐ เผากระ-
เบื้องมุงหลังคา เพื่อนำไปใช้เป็นวัสดุก่อสร้าง เป็นต้น
สำหรับไฟฟ้านั้นโปรดเกล้า ฯ ให้ข้าราชการตั้งเครื่องปั่น
กระแสไฟฟ้าขึ้นใช้ และเมื่อมีกระแสไฟฟ้าแล้วก็นำไปใช้
กับเครื่องสูบน้ำทำการสูบน้ำจากคลองบ้านแก้วขึ้นมาใช้ต่อ
ไป ต่อมากรมชลประทานได้ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก
ขึ้นน้อมเกล้า ฯ ถวาย และกรมทางหลวงก็ได้ทำการปรับ-
ปรุงสภาพถนนหนทางให้ดีขึ้น

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ใน
รัชกาลที่ ๗ มีพระราชประสงค์ที่จะให้ “สวนบ้านแก้ว”
ดำเนินกิจการในด้านการปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกไม้ผล
นานาชนิด ทั้งที่เป็นพืชและไม้ผลในท้องถิ่นและพืชและ
ไม้ผลจากที่อื่น ตลอดจนมีการเลี้ยงสัตว์ เพื่อที่จะให้ “สวน-
บ้านแก้ว” เป็นไร้วัวอย่างมากกว่าเป็นการค้า โดยทำ
การทดลองว่าหากปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ชนิดใดได้ผลดีก็จะ
ทรงนำเอาความรู้นั้นออกเผยแพร่แก่ประชาชน โดยมีนัก-
วิชาการเกษตรจากสถานีทดลองเกษตรจังหวัดจันทบุรีที่
เป็นข้าราชการบริพารเก่ามาช่วยเหลือนำทางด้านวิชา
การ ชาวบ้านที่มารับจ้างทำงานใน “สวนบ้านแก้ว” ส่วน
มากก็มีสวนเป็นของตนเองอยู่ด้วย การนำความรู้ที่ได้
จาก “สวนบ้านแก้ว” ไปปฏิบัติที่สวนของตนจึงเป็นไปอย่าง
ได้ผลดีและมีใจรักที่จะทะนุบำรุงสวนของตนให้มีสภาพที่ดี
ยิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วย ทั้งนี้ก็เพราะว่าเขาเหล่านั้นได้พบเห็นตัว
อย่างอันประเสริฐจากสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี
พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ที่มีพระวิริยะอุตสาหะใน

การทำไร่ “สวนบ้านแก้ว” ด้วยพระองค์เองอยู่เสมอ ๆ อาทิ ทรงเกี่ยวข้าว สีข้าว ปลุกถั่วลันเตา เก็บเมล็ดถั่วลันเตา ตลอดจนดูแลเลี้ยงสัตว์พันธุ์ต่าง ๆ บางครั้งถึงกับทรงขับแทรกเตอร์และตัดหญ้าด้วยพระองค์เอง ทั้งยังทรงปลูกไม้ดอกไม้ประดับไว้เป็นจำนวนมาก จนปรากฏว่าที่ “สวนบ้านแก้ว” มีไม้ดอกไม้ประดับหลากชนิดงามเป็นยิ่งนัก

ระหว่างที่ประทับอยู่ ณ “สวนบ้านแก้ว” นี้ ยังได้ทรงพัฒนาการทอเสื่อจันทบูรอันเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นอาชีพหลักซึ่งมีชื่อเสียงอย่างหนึ่งของชาวจังหวัดจันทบุรี ให้เจริญก้าวหน้าไปกว่าเดิมเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรกิจการการทอเสื่อจันทบูรของแม่ชีที่วัดญวน แล้วทรงพบข้อบกพร่องต่าง ๆ เช่น สีที่ช้ำย้อมกที่นำไปทอเป็นเสื่อนั้นไม่คงทน สีมักจะตกและมีสีที่จะช้ำย้อมกเพียงไม่กี่สี จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงงานทอเสื่อจันทบูรขึ้นที่ “สวนบ้านแก้ว” ส่งซื้อกระดาษจากชาวบ้านมาเป็นวัตถุดิบในการทอเสื่อ และมีพระราชดำริให้ปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตใหม่ให้ทันสมัยและมีคุณภาพดียิ่งขึ้น เช่น ให้ค้นคว้าผลิตสีที่จะช้ำย้อมกให้มีมากที่สุดขึ้น ใช้กรรมวิธีฟอกกกให้ขาวก่อนแล้วจึงย้อมสี วิธีนี้ทำให้สีที่ช้ำย้อมกคงทนถาวรและได้กหลากสีขึ้นเป็นต้น

โรงงานทอเสื่อของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่๗ ที่มีลูกจ้างเพียง๓๐คนแยกทำหน้าที่ในแผนกฟอกกกให้ขาว แผนกย้อมกก แผนกทอ และแผนกตัดเย็บนั้น นอกจากจะทอเสื่อออกจำหน่ายจนเป็นที่นิยมแพร่หลายและเรียกกันว่า เสื่อจันทบูรสมเด็จพระเจ้าแล้ว ยังผลิตของใช้ประเภทอื่นที่ทำจากเสื่อกกอีก เช่น กระเป๋าเอกสาร กระเป๋าถือสตรี ถาด ที่รองถ้วยแก้ว ที่รองจาน กล่องใส่กระดาษเช็ดมือ ฯลฯ โดยทรงเป็นผู้ออกแบบและตรวจตราคุณภาพ สิ่งของ ที่ผลิตขึ้นด้วยพระองค์เองและสินค้าต่าง ๆ ที่ผลิตออกมาจากโรงงานนั้น โปรดเกล้าฯ ให้ติดเครื่องหมายการค้า เป็นรูปคนหาบกระจาด ใช้ชื่อว่า “อุตสาหกรรมชาวบ้าน” และ ถึงแม้ว่าจะมีลูกจ้างคนงานไม่มากนัก แต่โรงงานแห่งนี้ก็สามารถผลิตสินค้าได้ดีมีคุณภาพทำให้มีรายได้ถึงเดือนละหลายหมื่นบาทและเมื่อผู้มาฝึกงานหรือลูกจ้างของโรงงานแห่งนี้ลาออกไปประกอบกิจการของตนเองก็ได้นำประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำงานในโรงงานไปดำเนินกิจการของตนเองได้ผลเป็นอย่างดี เป็นผลให้กิจการในด้านนี้แพร่หลายออกไปตามครัวเรือนต่าง ๆ ของราษฎรมากขึ้นทุกที ซึ่งก็ต้องกับพระราชประสงค์ที่จะเผยแพร่ความรู้ในด้านประกอบอาชีพแก่ประชาชนให้มากที่สุด

พระราชกรณียกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ทรงบำเพ็ญระหว่างที่เสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรมที่ “สวนบ้านแก้ว” จังหวัดจันทบุรี คือทรงอุปถัมภ์โรงพยาบาลประจำจังหวัดจันทบุรีให้กลายเป็นโรงพยาบาลที่ใหญ่โตทันสมัยในปัจจุบัน เรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าในขณะที่เสด็จพระราชดำเนินไปหาที่ดินในจังหวัดจันทบุรีเมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๓ นั้น ได้ทรงช่วยข้าราชการบริพารเตรียมพระกระยาหารและทรงทำมีดบาดพระดัชนีเป็นรอยแผลเล็ก ๆ เมื่อทำความสะอาดบาดแผลแล้วต้องพระราชประสงค์ผ้าพลาสติกปิดแผล แต่ไม่มีข้าราชการคนใดในขณะนั้นนึกไปด้วย จึงเสด็จพระราชดำเนินไปยังโรงพยาบาลประจำจังหวัดจันทบุรีซึ่งสร้างมาตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๕๓ แพทย์และพยาบาลต่างวิ่งกันวนในโรงพยาบาลหลังเล็ก ๆ ที่ทรุดโทรมและมีอยู่เพียงหลังเดียวนั้น ที่สุดท้ายก็ค้นหาได้เศษพลาสติกยาวประมาณหนึ่งนิ้วครึ่งนำมาถวายทำให้ทรงสลดพระราชหฤทัยยิ่งนักว่าหากประชาชนธรรมดาพาหิงโรงพยาบาลในยามเจ็บไข้ จะได้รับความไม่สะดวกเพียงใด

ดังนั้นเมื่อประมาณพุทธศักราช ๒๔๕๖ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้มีการแสดงละครในพระราชินูปถัมภ์เพื่อจัดหาทุนก่อสร้างตึกผ่าตัดให้แก่โรงพยาบาลประจำจังหวัดจันทบุรี และเมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จในพุทธศักราช ๒๔๕๗ ได้พระราชทานนามตึกหลังนี้ว่า “ตึกประชาธิปไตย” และพระราชทานตราศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นตราประจำพระองค์สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ อันเป็นพระนามเดิมของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เป็นตราประจำตึก และทรงสร้างพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานไว้ที่มุขหน้าตึกนั้นด้วย ต่อมาพระยาบริรักษ์เวชการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ได้ขอให้รัฐบาลปรับปรุงโรงพยาบาลนี้ให้มีขนาดใหญ่และทันสมัยยิ่งขึ้น คือขยายจากโรงพยาบาล ๕๐ เตียง เป็น ๑๕๐ เตียง พร้อมด้วยอุปกรณ์การแพทย์ที่ทันสมัย เพื่อเป็นโรงพยาบาลหลัก และสร้างวิทยาลัยพยาบาลเพื่อเป็นศูนย์กลางของการศึกษาวิชาพยาบาล ผดุงครรภ์และอนามัยของภาคตะวันออก การก่อสร้างได้แล้วเสร็จในพุทธศักราช ๒๔๕๘ และคณะรัฐมนตรีได้มีมติ

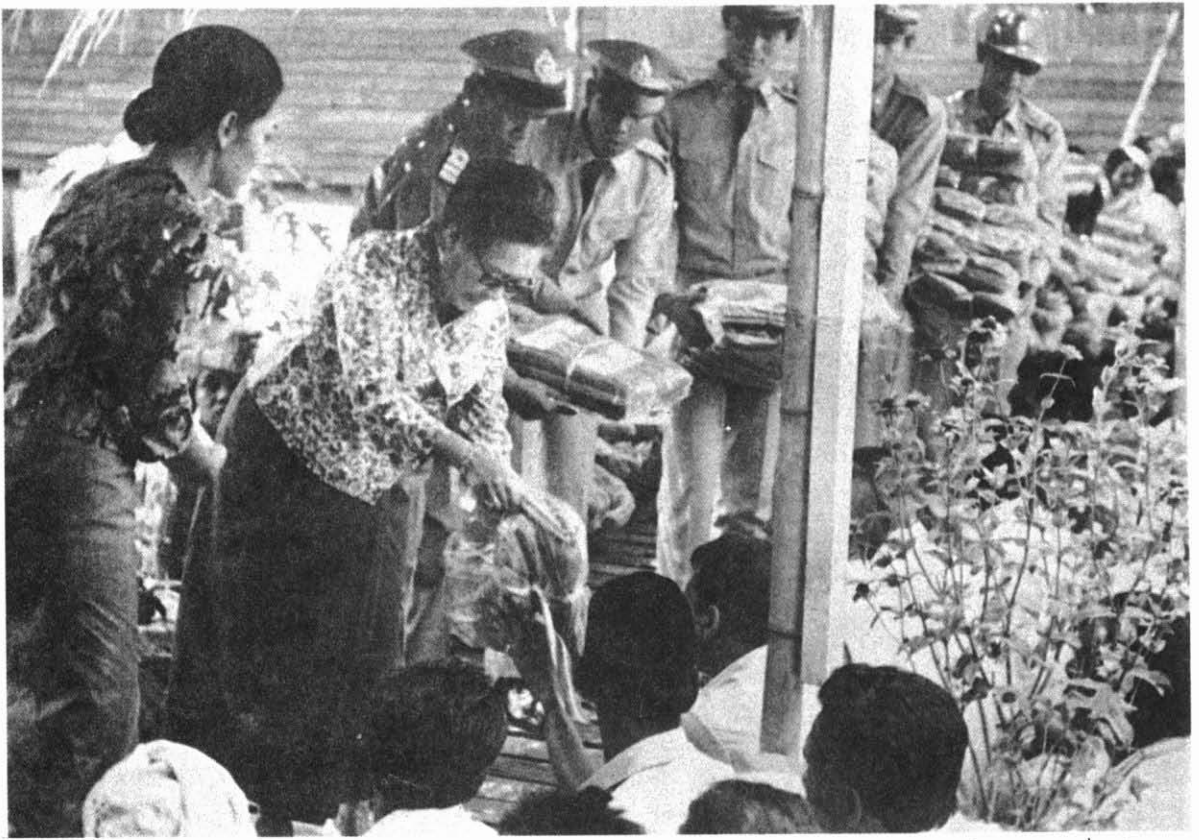
ให้เปลี่ยนนามโรงพยาบาลเป็น “โรงพยาบาลพระปกเกล้า ฯ” เพื่อน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระบรมราชานุสรณ์แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้นด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดป้ายชื่อ “ตึกประชาธิปไตย” และ “โรงพยาบาลพระปกเกล้า ฯ” ในวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๙

นอกจากจะทรงรับโรงพยาบาลพระปกเกล้า ฯ และวิทยาลัยพยาบาลดังกล่าวไว้ในพระราชินูปถัมภ์แล้ว สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ยังได้พระราชทานทุนในการดำเนินงานของโรงพยาบาลชื่อ “ทุนประชาธิปไตย” และได้พัฒนาขึ้นเป็น “มูลนิธิประชาธิปไตย” ในพุทธศักราช ๒๕๑๘ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะบำรุงโรงพยาบาลพระปกเกล้า ฯ วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า ฯ และวิทยาลัยจันทบุรีไว้ใช้ในการก่อสร้าง จัดซื้อวัสดุเครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนเป็นทุนในการศึกษาของนักเรียนพยาบาลและนักศึกษาวิทยาลัยจันทบุรี ที่เรียนดีมีความประพฤติดีแต่ขาดแคลน เงินไขสำคัญของการรับทุนคือผู้รับทุนต้องกลับไปทำงานพัฒนาท้องถิ่นของตนต่อไป

ในพุทธศักราช ๒๕๑๑ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ไม่ต้องพระราชประสงค์ที่จะประทับอยู่นอกกรุงเทพมหานครอีกต่อไป เนื่องจากทรงมีแต่พระประยูรญาติและข้าราชการที่เป็นสตรีเป็นส่วนใหญ่ที่ยากจะตามเสด็จพระราชดำเนินไปอยู่ในต่างจังหวัด ประกอบกับทางกระทรวงศึกษาธิการมีความสนใจจะหาที่ดินสร้างวิทยาลัยจันทบุรี จึงตัดสินใจ

พระราชหฤทัยชาย “สวนบ้านแก้ว” ให้แก่กระทรวงศึกษาธิการไปในราคาถูกเพื่อเป็นวิทยาทานไปในตัวด้วย แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับมาประทับที่พระตำหนัก วังสุโขทัย เป็นการถาวร แต่ก็มิได้ทรงละทิ้งกิจการทอเสื่อและผลิตสินค้าจากเสื่อ โปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินกิจการเช่นเคยแต่ในปริมาณงานที่ลดลง และโปรดเกล้าฯ ให้ใช้พระตำหนักหน้าในวังสุโขทัยที่อยู่ติดริมคลองสามเสนเป็นสถานที่ทอเสื่อและผลิตสินค้าที่ทำจากเสื่อภายใต้การควบคุมอย่างใกล้ชิดของพระองค์เอง

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับมาประทับอยู่ในกรุงเทพมหานครแล้ว สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ก็ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแบ่งเบาพระราชภาระในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยการสนองพระราชประสงค์เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปในงานและพิธีต่าง ๆ อยู่เนืองนิจ ได้เสด็จพระราชดำเนินเข้าเฝ้าฯ ในการพระราชพิธีต่าง ๆ โดยตลอด และทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจส่วนพระองค์ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรตามท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นประ-

จํา พระราชทานพระราชานุเคราะห์แก่ราษฎรที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมตามความเหมาะสม และตามควรแก่กรณี และในส่วนพระองค์นั้นทรงเป็นพระบรมวงศ์ชั้นสูงซึ่งเป็นที่เคารพแห่งพระบรมวงศานุวงศ์โดยถ้วนทั่ว

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ทรงพระบุญญาธิการประจำพระองค์อยู่ประการหนึ่งคือ ทรงพระสิริโฉมงดงามยิ่งมาแต่ทรงพระเยาว์ ความงามของพระองค์นั้นเป็นความงามที่สมพระชนมายุหนุ่มหัดจรรยา และยังทรงมีพระปรีชาในการกำหนดฉลองพระองค์ได้อย่างเหมาะสม และนอกจากพระสิริโฉมงดงามและทรงรู้จักแต่งพระองค์ได้เหมาะสมแล้ว ความประทับใจของประชาชนชาวไทยที่มีแต่สมเด็จพระนางเจ้าพระองค์นั้น คือพระราชจริยวัตรอันนุ่มนวล พระพักตร์ที่แจ่มใสทรงแย้มพระโอษฐ์อยู่เป็นนิตย์ ทำให้ประชาชนที่ไปเฝ้าทูลละอองพระบาทรับเสด็จได้สัมผัสกับพระเมตตาคุณด้วยตนเองอย่างชัดเจน ไม่น่าเชื่อว่าสมเด็จพระบรมราชินีที่ทรงประสพกับโลกธรรมและการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่หลายครั้งหลายคราจะมีพระพักตร์อิมเอิบเต็มไปด้วยพระเมตตากรุณาเช่นนั้น

ในวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ มีประกาศสำนักพระราชวัง เรื่อง สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ เสด็จสวรรคต ความว่า

“นายกรัฐมนตรี ในตำแหน่งบังคับบัญชาสำนักพระราชวัง รับสนองพระบรมราชโองการเหนือเกล้า ๆ ให้ประกาศว่า

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ประชวรสวรรคตด้วยพระหทัยวาย โดยพระอาการสงบ วันที่ ๒๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ เวลา ๑๕ นาฬิกา ๕๐ นาที ณ พระตำหนัก วังศุโขทัย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเศร้าสลดพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง และทรงอาลัยระลึกถึงพระคุณูปการที่ทรงมีพระจริยวัตรตั้งอยู่ในสัจธรรมและขันติธรรมอย่างมั่นคง เป็นที่เคารพสักการะอย่างยิ่งของพระองค์ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวง จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ๆ ให้สำนักพระราชวังจัดการพระบรมศพ ถวายพระเกียรติยศตามราชประเพณี ประดิษฐานพระบรมศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

อนึ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทในราชสำนักไว้ทุกข์ ถวายมีกำหนด ๑๐๐ วัน ตั้งแต่วันสวรรคตเป็นต้นไป”

นอกจากนั้นสำนักนายกรัฐมนตรีได้ออกประกาศเมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ เรื่องสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ สวรรคต ความว่า “รัฐบาลได้รับทราบด้วยความโศกเศร้าอย่างยิ่ง และได้พิจารณาเห็นว่าในฐานะที่พระองค์ทรงมีพระเมตตา เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนชาวไทย ตลอดมา สมควรที่ข้าราชการ ประชาชน จะได้ไปถวายสักการะพระบรมศพ ถวายความจงรักภักดีทั่วกัน และการไปถวายสักการะพระบรมศพนั้น ให้แต่งกายสุภาพแต่ไม่จำเป็นต้องไว้ทุกข์ก็ได้ ทั้งนี้เป็นไปตามพระราชดำริมิให้ประชาชนเดือดร้อน

ขณะเดียวกันสำนักนายกรัฐมนตรีได้ประกาศให้ส่วนราชการต่าง ๆ ทุกแห่งลดธงครึ่งเสา มีกำหนด ๓ วัน และให้ข้าราชการไว้ทุกข์ถวายมีกำหนด ๑๕ วัน นับตั้งแต่วันที่ ๒๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ เป็นต้นไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายในทุยสัตตมวาร ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๗ และในวันนั้นเจ้าประคุณ สมเด็จพระวันรัต วัดโสมนัสวิหาร ได้ถวายพระธรรมเทศนาหน้าพระบรมศพ บรรยายถึงพระราชจริยวัตรในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ไว้ด้วยถ้อยคำที่น่าจับใจ ดังความบางตอนว่า

“สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ พระองค์นั้น เสด็จอุบัติมาก็คือเป็นไปตามกระแสแห่งสงสารวัฏที่หมุนเวียนไป คือ กิเลส กรรม วิบาก วิบากนั้นมีทั้งสุขและทุกข์ มีทั้งอภิวรรณและอนิฏฐาวรรณ เมื่อถึงคราววิบากเป็นสุข เป็นอภิวรรณ ก็ทรงเกษมสำราญแต่ไม่ทรงมัวเมา ตามพระราชอัธยาศัย ที่ทรงอบรมหนักแน่นในพระพุทธศาสนา เมื่อถึงคราวที่วิบากเป็นทุกข์ เป็นอนิฏฐาวรรณมาปรากฏ แม้จะหนักแสนหนัก เหลือกำลังของคนธรรมดาที่ไม่มีธรรมะรักษาใจจะทนทานได้ แต่พระองค์ทรงมีพระราชหฤทัยมั่นคงอยู่ใน

ธรรมะในพระพุทธศาสนา ทรงเผชิญทุกข์ เผชิญภัย เผชิญอนิฏฐารมณ์นั้น ๆ ด้วยพระปัญญาสามารถและพระขันติธรรมซึ่งเป็นธรรมะรักษาพระราชหฤทัย สมเด็จพระบวชว่า ปญญาสโต นโร อธิ อปี ทุกฺเชสุ สุขานิ วิหฺตติ นรชนในโลกลนี้ประกอบด้วยปัญญาแล้ว แม้เผชิญทุกข์ ก็ประสบสุขได้ดังนี้

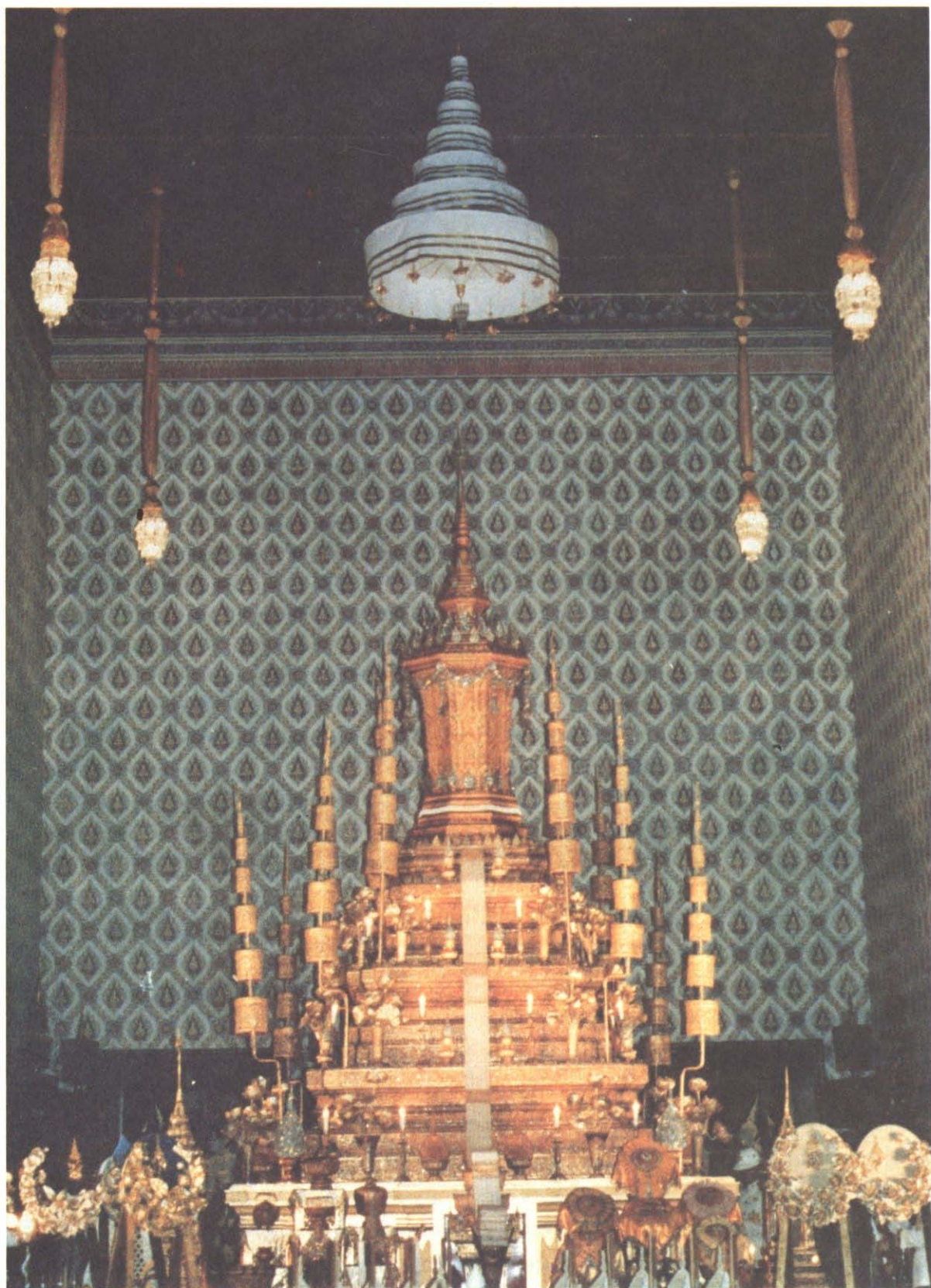
สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ทรงดำรงฐานันดรศักดิ์เป็นสมเด็จพระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ ซึ่งเป็นรัชกาลที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีรัฐธรรมนูญ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้ศึกษาให้เข้าใจในประชาธิปไตยนั้นว่าเป็นอย่างไร การเปลี่ยนแปลงย่อมกระทบกระเทือนถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เป็นอย่างยิ่ง แม้ทรงประสบทุกข์ ประสบอนิฏฐารมณ์เช่นนั้น ก็ข่มพระราชหฤทัย ทรงอดกลั้นด้วยพระขันติธรรม ทรงแก้ไขเหตุการณ์ด้วยพระปัญญาปรีชาสามารถ ไม่ให้เสียเลือดเนื้อในครั้งเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น ยังความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นภายในประเทศและประชาชน ภายหลังพระราชประสงค์ที่ได้ทรงพระ-

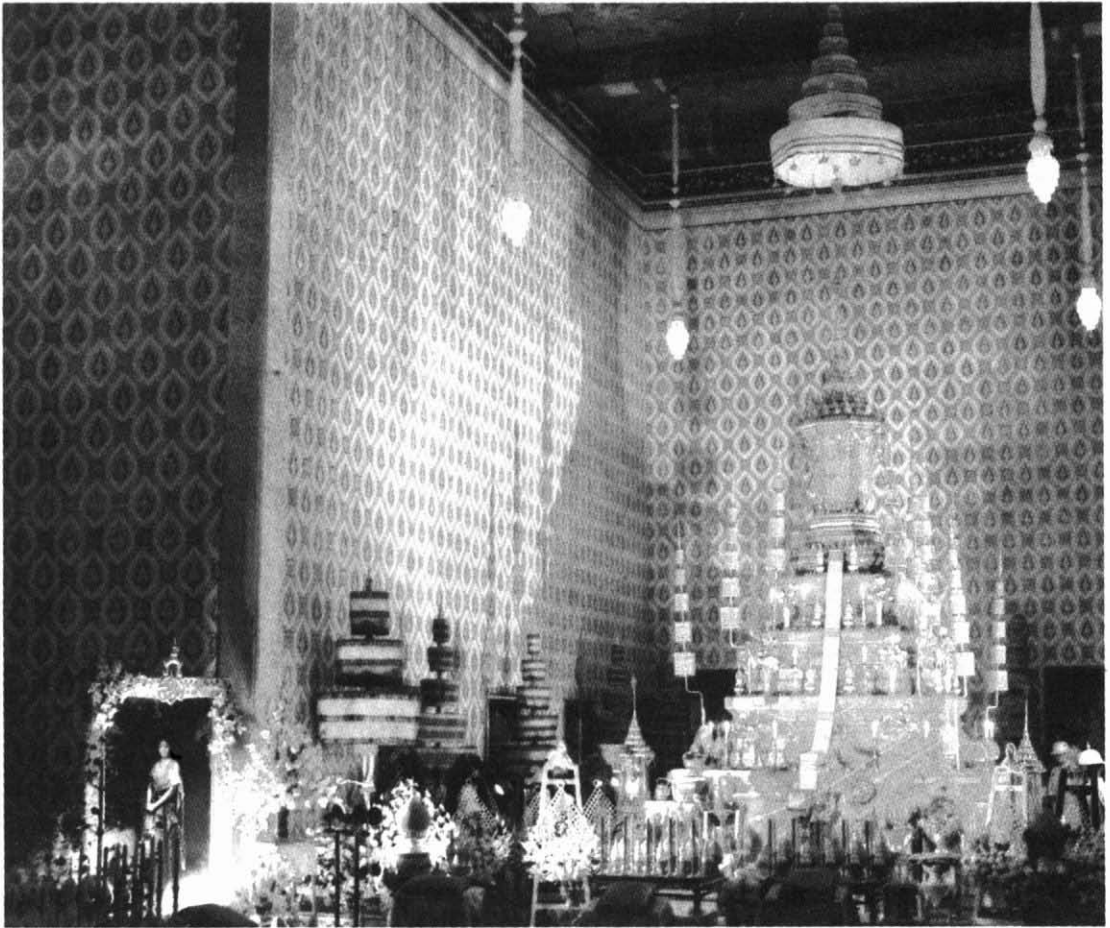
ราชทานธรรมนูญ ก็ไม่ได้เป็นไปตามพระราชประสงค์นั้น และเมื่อเสด็จไปประทับอยู่ในประเทศอังกฤษเพื่อทรงรักษาพระเนตร เหตุการณ์ในประเทศไทยประชาธิปไตยก็แปรผันไปตั้งพระราชปรารภในพระราชหัตถเลขาที่ทรงสละราชสมบัติ เหตุการณ์ทั้งหมดสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ก็ได้เสด็จติดตามไปในที่ทุกสถาน ทรงร่วมทุกข์ร่วมสุขมาโดยตลอด จนวาระสุดท้ายทรงอัญเชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ กลับสู่ประเทศไทย เป็นที่เคารพศรัทธาของปวงชนชาวไทย เป็นที่ยิ่ง สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีทรงต่อสู้กับห้วงแห่งความทุกข์ ทรงรักษาพระองค์มาได้จนพระชนมายุจะครบ ๘๐ พรรษา และได้ปฏิบัติพระองค์ให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนพลเมือง โดยเฉพาะในจังหวัดจันทบุรี ทรงอุปถัมภ์โรงพยาบาลเล็กให้เป็นโรงพยาบาลใหญ่ เป็นที่อบรมแพทย์ที่จะส่งไปในส่วนภูมิภาค คือโรงพยาบาลพระปกเกล้า นับว่าเป็นโรงพยาบาลที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป และทรงแนะนำอาชีพของชาวจังหวัดจันทบุรีบางประการ เช่น การปรับปรุงการทอเสื่อจันทบูร ดัดแปลงเป็นกระเป๋าถือมีลวดลาย เป็นต้น การที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีทรงเผชิญความทุกข์ต่าง ๆ แต่พยายามรักษาพระองค์มาได้โดยตลอดด้วยอำนาจคุณธรรมคือพระปัญญา สามารถทรงบรรเทาทุกข์ที่เกิดขึ้นให้สงบลงด้วยทรงมีพระปรีชาสามารถ และมีความจริงใจในพระราชหฤทัย ทรงมีสติลาจารวัตรสงบเสถียรนำเลื่อมใส ทรงมีพระราชหฤทัยมั่นคง แน่วแน่ในคุณความดี เป็นครุฐานียบุคคล น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ในพระบารมีธรรมยิ่งนัก ต้องตามเถรภาษิตที่ได้ยกไว้เบื้องต้นว่า

ปัญญานุตฺ ตถาวาที สึเสสุ สุขสมาหิตี
 เจโตสมถมนุยุตฺตํ ตํ เว วิญญู ปัสสเรตี
 ความแปลว่า วิญญู คือผู้รู้ทั้งหลาย ย่อมสรรเสริญ
 ท่านผู้มีปัญญา ผู้พูดจริง ตั้งมั่นอยู่ในศีล ประกอบธรรม
 เป็นเครื่องสงบใจ นั้นแลดังนี้"

แม้ว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗ จะได้เสด็จสู่สวรรคาลัยแล้วก็ตาม แต่พระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ และพระราชจริยวัตรของพระองค์ ก็จักยังคงอยู่ในความทรงจำรำลึกถึงของประชาชนตลอดไป

พระบรมโกศ : ภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท มุขด้านทิศตะวันตกเป็นที่ประดิษฐานพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ภายใต้อัฒตูปถุลาเสวตฉัตร พระบรมโกศที่ทรงพระบรมศพนั้นคือพระโกศทองใหญ่ ซึ่งประดับพุ่ม เฟือง ดอกไม้ไหว และดอกไม้เอว เต็มตามพระราชอิสริยยศ

ธรรมเนียมการตกแต่งประดับพระโกศนั้น โดยปรกติมีลวดหลั่นกันเป็นหลายชั้นตามพระเกียรติยศพระศพ คราวนี้พระราชทานเครื่องประดับพระบรมโกศครบทุกอย่างตามโบราณราชประเพณีที่เรียกว่าพุ่มดอกไม้เพชรนั้นประดับที่ยอดพระบรมโกศ ถัดลงมาที่ชั้นกระจงฝาพระบรมโกศประดับดอกไม้เพชร เรียกว่าดอกไม้ไหว ที่ปากพระบรมโกศโดยรอบห้อยเฟืองเพชร มีพู่เงินห้อยเป็นระยะๆ ทุกมุม ที่เอวพระบรมโกศประดับดอกไม้เพชร เรียกว่าดอกไม้เอว โดยรอบอีกอย่างหนึ่ง

พระบรมโกศประดิษฐานอยู่เหนือพระเบญจาทองคำจำหลักลายคุณ ประดับรัตนชาติสีชาวดกแต่งพระเบญจาด้วยพานพุ่มทอง พุ่มแก้ว แจกันปักดอกบัวคาดทอง ที่มุมพระเบญจาทุกชั้นปักสุวรรณฉัตรคันดาน และพระเบญจาที่ประดิษฐานพระบรมศพนั้นตั้งอยู่บนฐานปิดทองทรายอีกทีหนึ่ง

โดยรอบฐานทองทรายนั้น แวดล้อมด้วยเครื่องพระอภิกรรมหักทองขวางประกอบด้วยฉัตรชุมสาย ๓ ชั้น ฉัตร ๕ ชั้น ฉัตร ๗ ชั้น บังแทรกและบังพระสุริย์ ข้างพระแท่นทองทรายเป็นบุษบกไฟเทียนซ้ายและขวา

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเครื่องราชอิสริยยศราชูปโภค : ที่หน้าพระแท่นทองทราย ตั้งผ้าห่มปิดทองสอง
 หมู่ หมู่ข้างขวานั้นทอดเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทยและต่างประเทศพร้อมฉลองพระองค์ในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ หมู่ข้างซ้ายทอดเครื่องราชอิสริยยศราชูปโภค
 สำหรับตำแหน่งสมเด็จพระอัครมเหสี

- หมู่ขวา** เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ที่ทอดถวายได้แก่
๑. เครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรีบรมราชวงศ์ (ฝ่ายใน)
 ๒. เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์ (ฝ่ายใน)
 ๓. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้า (ฝ่ายใน)
 ๔. เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ ๖ ชั้นที่ ๑
 ๕. เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ ๗ ชั้นที่ ๑
 ๖. เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลปัจจุบัน ชั้นที่ ๑

ถัดลงมาเป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ทรงได้รับจากประเทศญี่ปุ่น และประเทศกรีซ พร้อม
 ด้วยฉลองพระองค์ ๒ องค์ ห่อผ้าเยียรบับปักดิ้นเงินและทองแดง ตรงกลางเป็นฉลองพระองค์พระยศ
 พันเอก นายทหารพิเศษประจำกองพันทหารราบที่ ๑ กรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์
 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หมู๋ซ้าย เครื่องราชอิสริยยศราชูปโภค ที่ทอดถวายได้แก่

๑. พานพระศรีทองคำลงยา
๒. กาน้ำทองคำลงยา
๓. ขันน้ำพระสุธารสเย็น พร้อมจอกลอยทองคำลงยา
๔. หีบพระศรีทองคำลงยา พร้อมพานรอง
๕. พระสุพรรณศรีทองคำลงยา
๖. ขันทรงพระพักตร์ทองคำลงยา พร้อมคลุมปีก
๗. พระฉายทองคำลงยา
๘. พานเครื่องพระสำอาง พร้อมพระสาววงเดือน พระสาวเสนียด และพระกรัณฑ์ทองคำลงยา สำหรับบรรจุเครื่องพระสำอาง
๙. ราวพระภูษาขับพระพักตร์ทองคำลงยารูปพญานาค พร้อมผ้าขับพระพักตร์จีบรี้วพาดที่ราว ๒ ผืน

เครื่องราชอิสริยยศราชูปโภคเหล่านี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดสร้างขึ้น สำหรับพระราชทาน สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ และเมื่อคราวงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๘ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานเครื่องราชอิสริยยศราชูปโภคชุดนี้ แต่ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี

ผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วราชอาณาจักร ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่าย
ส่วนหนึ่งในการจัดพิมพ์หนังสือพระราชประวัติสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี
ในรัชกาลที่ 7 เล่มนี้ สำหรับพระราชทานให้แจกจ่ายประชาชนทุกจังหวัด และจังหวัดที่โดย
เสด็จพระราชกุศลเป็นจำนวน 2,000 เล่มขึ้นไปนั้นมีดังนี้

กาญจนบุรี	เพชรบุรี
ชลบุรี	พัทลุง
ชัยภูมิ	มุกดาหาร
ชุมพร	ราชบุรี
ชัยนาท	เลย
นครราชสีมา	ศรีสะเกษ
นนทบุรี	สงขลา
นครปฐม	สระบุรี
นครศรีธรรมราช	สุพรรณบุรี
นราธิวาส	สุรินทร์
ปทุมธานี	สมุทรปราการ
ปราจีนบุรี	หนองคาย
พระนครศรีอยุธยา	อุบลราชธานี
แพร่	อุดรธานี

ผู้ดำเนินงาน สำนักราชเลขาธิการ คณะทำงานฯ คณะอนุกรรมการจัดทำจดหมายเหตุและจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก
พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗

จัดรูปเล่ม บริษัท อีคาร์ด จำกัด โทร. ๒๑๕๖๗๙๓

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์กรุงเทพ โทร. ๒๕๕๐๐๒๑, ๒๕๕๗๒๕๐-๑

